

# ATITUDINI ȘI PERCEPȚII ALE PUBLICULUI FAȚĂ DE PEDEAPSA CU ÎNCHISOAREA

DAN BANCIU\*  
CRISTINA DĂMBOEANU  
MIHAELA PUȘCAȘ

## ABSTRACT

### PUBLIC ATTITUDES AND PERCEPTIONS TOWARDS THE IMPRISONMENT

Imprisonment is one of the main strategies of crime control and prevention. Yet, its specific aims and ends have generated numerous debates among philosophers, moralists, sociologists, penologists etc. These debates revealed that confinement in closed institutions is conducive to various forms of “deculturation” (Goffman, 2004) as well as to the reiteration of criminal behaviour. In the same time, imprisonment has raised vast concerns among citizens about public safety and the “humanization” of prison conditions. The current paper attempts to radiograph the attitudes, the opinions and the evaluations of the Romanian public towards prison and imprisonment and to identify solutions for optimizing its functionality.

**Keywords:** punishment, prison, imprisonment, public perception, human rights.

## 1. INTRODUCERE

Pedeapsa reprezintă unul dintre cele mai vechi și frecvente mijloace de reprimare a delictelor și crimelor, fiind principalul instrument de constrângere utilizat în toate societățile, prin care se urmărește atât izolarea individului delincvent în instituții specializate de detenție, cât și reeducarea și resocializarea acestuia cu ajutorul unor programe de tratament și recuperare socială. Pentru numeroși gânditori din domeniul filosofiei, sociologiei, dreptului, moralei și

---

\* Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711 București, România; e-mail: [banciu@insoc.ro](mailto:banciu@insoc.ro)

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXVII, nr. 3–4, p. 191–225, București, 2016



Creative Commons License  
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

penologiei pedeapsa reprezintă o reacție represivă a statului împotriva acelor indivizi care au violat normele sociale (penale) ale societății, prin care aceștia sunt constrânși să suporte și să repare răul (prejudiciul) cauzat prin delict, conducând astfel la restabilirea și refacerea ordinii și solidarității sociale. Pedeapsa este o necesitate dureroasă, dar care nu poate fi evitată, având o serie de funcții și finalități sociale, îmbrăcând diverse forme și modalități de realizare, cum ar fi: exilarea, expulzarea, stigmatizarea, execuția sau detenția individului delincvent în penitenciare, închisori sau spații concentraționale. Faptul că se pedepsește întotdeauna nu a înlăturat dezbaterile cu privire la modalitățile cele mai eficiente în care ar trebui să se întâmple acest lucru, la granițele dintre retribuție, terapie și reintegrare, dar mai ales la modalitățile în care se pot cunoaște nu doar aspectele exterioare ale conduitei unui individ, ci mai ales resorturile sale interioare, în vederea adoptării unor politici penale și sociale care să conducă la responsabilizarea delincventului după ispășirea pedepsei. Cu peste un secol în urmă, E. Durkheim atrăgea atenția asupra faptului că „intensitatea și gravitatea pedepselor sunt cu atât mai dure, cu cât societățile sunt mai puțin dezvoltate și în care puterea centrală are un caracter mai absolut (...) și că, în anumite perioade, în funcție de gravitatea crimelor produse, pedepsele privative de libertate tind să devină tipul *normal* (*subl. ns.*) de represiune față de indivizii criminali” (Durkheim, 1899–1900, p. 65–70).

Impunând o serie de constrângeri și restrângeri de drepturi și libertăți individului condamnat, închisoarea reprezintă „un loc în care își desfășoară activitatea un număr mare de indivizi cu statute similare, despărțiți de restul societății pentru o perioadă de timp apreciabilă și care duc împreună o viață strict delimitată, reglementată oficial de instituție” (Goffman, 2004, p. 11). Închisoarea și, implicit, pedeapsa închisorii au fost supuse unor critici severe și pertinente din partea multor criminologi, sociologi și penologi (Sykes, 1951; Foucault, 1997; Goffman, 2004 etc.), care au evidențiat principalele efecte negative („perverse”) ale închisorii, care tind să accentueze defectele „deculturative” (desocializative) ale indivizilor aflați în detenție, generând o serie de dezbateri și controverse și în rândul publicului, interesat, în egală măsură, de soarta penitenciarelor, dar și de protecția lor socială.

Totodată, ultimele decenii au adus un nivel tot mai ridicat al așteptărilor publicului în legătură cu penitenciarele, în concordanță cu nevoia tot mai stringentă de securitate a cetățenilor. Foucault (1997, p. 344–345) arată în acest sens că, deși criticat, penitenciarul reprezintă o formă de pedeapsă *oferită de însuși mersul istoriei (...). Se cunosc foarte bine toate neajunsurile închisorii (...). Și totuși, nimeni nu vede cu ce ar putea fi înlocuită. Închisoarea este soluția detestabilă de care nu ne putem lipsi. (...) Cum să nu constituie închisoarea pedeapsa prin excelență într-o societate în care libertatea este un bun ce aparține tuturor în același mod (...), pierderea ei are deci același preț pentru toți (...).*

Autorul citat subliniază faptul că, încă de la nașterea închisorii moderne în secolul al XIX-lea, instituția penitenciară a avut o dublă misiune: „privarea de libertate” și „transformarea tehnico-disciplinară” a indivizilor (2005, p. 295–296). În prezent, există un larg consens, în rândul creatorilor de politici, practicienilor din sistemul penal și al oamenilor de știință, asupra faptului că instituțiile penitenciare nu reprezintă doar locul unde infractorii sunt închiși pentru a-și ispăși pedeapsa; experiența încarcerării trebuie să le modifice acestora atitudinile și comportamentul infracțional (Cullen și Gendreau, 2000, p. 114). Prin urmare, în penitenciare se organizează o gamă largă de programe educaționale, cursuri școlare și de calificare profesională, intervenții psihosociale și activități de consiliere, în scopul restructurării personalității infractorilor și pregătirii lor pentru revenirea în comunitate.

În special în țările nord-americane și ale Europei Occidentale au fost realizate numeroase anchete în rândul populației, cu scopul de a identifica opiniile și atitudinile acesteia față de sistemul de justiție penală, în general, față de instituțiile penitenciare, în particular. În România, majoritatea studiilor de percepție au fost efectuate nu în rândul cetățenilor, ci al experților și al practicienilor implicați în realizarea actului de justiție și au vizat cu precădere aspecte legate de eficiența sistemului judiciar, în general, și mai puțin de cea a sistemului penitenciar.

De asemenea, nu există decât foarte puține cercetări privind percepția publicului față de pedeapsa închisorii, deși este evident că modul în care publicul percepe misiunea și obiectivele sistemului corecțional ar putea contribui la optimizarea acestuia, transmițând totodată mesaje referitoare la siguranța comunității, la penalitate, la înfăptuirea justiției, și chiar generând efecte disuasive. Pe de altă parte, cunoașterea opiniilor publicului în legătură cu scopul social și eficiența sistemului corecțional este deosebit de importantă, în special în contextul particular al reformei legislative în domeniul penal inițiate în urmă cu câțiva ani în România, odată cu adoptarea unei noi legi de executare a pedepselor<sup>1</sup>. Noul Cod Penal introduce o serie de modificări fundamentale în domeniul execuțional-penal, poate cea mai importantă (inclusiv din punctul de vedere al impactului asupra publicului) fiind aceea care prevede reducerea pedepselor. Nu în ultimul rând, este important de cunoscut modul în care populația evaluează diverse aspecte legate de funcționarea sistemului penitenciar în contextul multiplelor semnale negative venite atât din partea mass-mediei, cât și a diverselor organizații, naționale și internaționale, care activează în domeniul apărării drepturilor omului și care au atras atenția asupra numeroaselor deficiențe ale sistemului penitenciar românesc: supraaglomerare, condiții de detenție deosebit de precare, lipsa resurselor umane și financiare etc.

---

<sup>1</sup> Legea 275/2006 *privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, publicată în „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 627, din 20 iulie 2006.

## 2. METODOLOGIA CERCETĂRII

Studiul de față prezintă o parte a rezultatelor unei cercetări cu caracter exploratoriu, care a încercat să răspundă unor întrebări pe cât de simple, pe atât de incitante: *Ce gândesc oamenii despre pedeapsă și despre instituțiile care asigură realizarea acesteia? Cum înțeleg cetățenii zilelor noastre misiunea socială a penitenciarelor?* Deși s-ar părea că indivizii nu au acces la lumea obiectivă a lucrurilor, a instituțiilor, decât într-o măsură limitată, aceasta nu îi împiedică să creeze și să vehiculeze informații, imagini, explicații.

Concentrându-se cu prioritate asupra aspectelor relevante, care vizează receptarea de către opinia publică românească a mediului penitenciar și a pedepsei cu închisoarea, studiul a fost realizat de echipa Laboratorului „Violență și criminalitate. Prevenire și mediere” din cadrul Institutului de Sociologie, în colaborare cu specialiștii Administrației Naționale a Penitenciarelor, și s-a derulat în perioada 30 mai–20 decembrie 2013, având ca principale obiective:

*a.* identificarea modului în care publicul apreciază activitatea personalului din cadrul unităților de detenție;

*b.* evaluarea gradului de satisfacție a populației referitor la calitatea activităților desfășurate în penitenciare, în vederea reintegrării sociale a persoanelor care au comis infracțiuni;

*c.* identificarea gradului de cunoaștere de către cetățeni a dificultăților cu care se confruntă sistemul penitenciar;

*d.* identificarea opiniilor populației cu privire la eficiența instituției penitenciare în ceea ce privește reabilitarea deținuților.

Din punct de vedere metodologic, studiul a presupus efectuarea unei anchete de teren pe bază de chestionar, pe un eșantion de 1 000 de persoane selectate astfel încât să furnizeze informații semnificative din perspectiva obiectivelor enunțate. Subiecții au fost selectați după cum urmează:

*a.* 800 de persoane care nu au rude aflate în custodie penitenciară, distribuite astfel: 200 de angajați într-o instituție din sistemul penal sau în legătură cu acesta – polițiști, procurori, judecători, grefieri, avocați, ofițeri de probațiune – și 600 de angajați ai unor instituții reprezentative: publice (primării, prefecturi, consilii județene, direcții deconcentrate, instituții de învățământ, religioase, din sistemul sanitar) – 250 de persoane; din societatea civilă (asociații și organizații nonguvernamentale) – 100 de persoane și private (firme aparținând celor trei sectoare de bază – industrie, agricultură, servicii) – 250 de persoane.

*b.* 200 de persoane care au cel puțin o rudă într-un penitenciar, aflate la sectorul vizită în perioada stabilită pentru aplicarea chestionarului.

Studiul s-a derulat în localitățile în care se află cele mai mari zece unități de detenție din țară, respectiv cele care, la momentul efectuării anchetei, aveau în custodie 1 000 sau peste 1 000 persoane private de libertate: București Rahova, București Jilava, Tulcea, Timișoara, Giurgiu, Aiud, Craiova, Iași, Botoșani și

Bârcea Mare. Alături de datele socio-demografice, chestionarul a inclus un set de întrebări astfel structurat încât să surprindă percepția respondenților asupra: **a.** cauzelor infracționalității în țara noastră și a principalelor modalități de combatere a fenomenului; **b.** scopului pedepsei cu închisoarea; **c.** condițiilor de detenție din penitenciarele românești; **d.** personalului penitenciarelor; **e.** instituției liberării condiționate; **f.** eficienței instituției penitenciare în ceea ce privește reabilitarea deținuților.

Analiza profilului socio-demografic al respondenților relevă faptul că 57% dintre subiecții intervievați sunt bărbați, femeile reprezentând 42% din totalul participanților.

Distribuția respondenților în funcție de *vârstă* evidențiază faptul că majoritatea s-au încadrat în intervalele de vârstă: 31–40 de ani (34%) și 41–50 de ani (31%). O pondere de aproximativ 20% a fost reprezentată de tinerii în vârstă de până în 30 de ani. În proporție ușor mai scăzută, de 13%, au răspuns întrebărilor din chestionar persoanele cu vârsta de peste 51 ani.

În ceea ce privește nivelul de instrucție, există o suprareprezentare a absolvenților de studii superioare: 38,4% aveau studii universitare, iar 20,6% – studii postuniversitare. 26% din totalul subiecților au finalizat liceul, iar 12% au efectuat maximum 8 clase.

Referitor la distribuția subiecților în funcție de locul de muncă, rezultatele relevă faptul că 19,5% dintre aceștia erau angajați într-o instituție publică din sistemul penal, iar 26,4% lucrau într-o instituție publică alta decât sistemul penal. 24,2% lucrau în instituții private, în timp ce 10,2% își desfășurau activitatea în diferite organizații ale societății civile. 19,7% aveau rude deținute în sistemul penitenciar.

În raport cu vechimea înregistrată la locul de muncă, subiecții se grupează astfel: 0–5 ani – 160 subiecți (17,1%), 6–15 ani – 309 subiecți (33,0%) și 16–25 ani – 258 subiecți (27,6%). Printre participanți se află 208 persoane (22,2%) care nu și-au declarat vechimea în muncă.

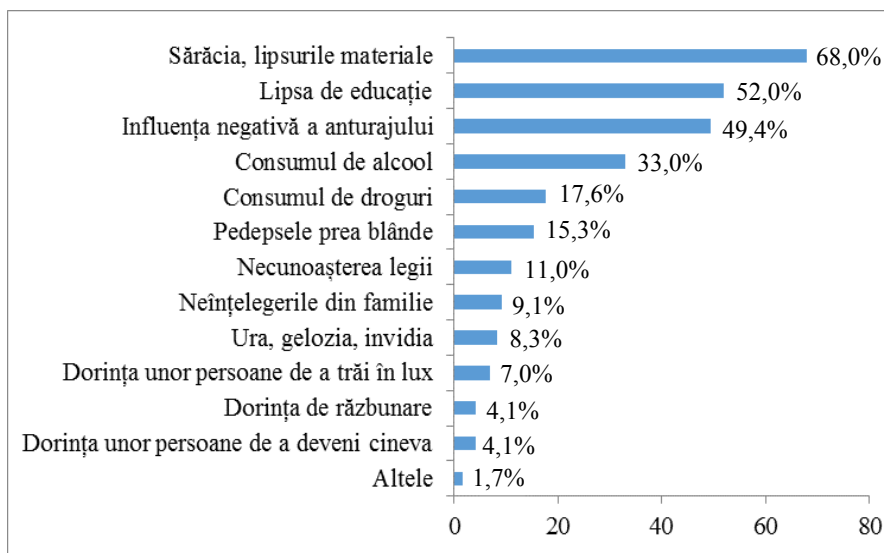
### 3. PRINCIPALELE REZULTATE ALE CERCETĂRII

#### 3.1. APRECIERI ALE POPULAȚIEI INVESTIGATE CU PRIVIRE LA CAUZELE INFRAȚIONALITĂȚII ȘI PRINCIPALELE MODALITĂȚI DE PREVENIRE A FENOMENULUI

Pentru a putea aprecia locul pe care îl ocupă fenomenul criminalității în ansamblul preocupărilor publicului, respondenții au fost rugați să își exprime opiniile cu privire la principalele motive pentru care oamenii comit infracțiuni. În acest sens, le-a fost prezentată o listă cu 13 variante de răspuns, din care au avut posibilitatea să aleagă maximum trei. Din cumularea răspunsurilor primite a rezultat următoarea configurație a acestora (vezi *Diagrama nr. 1*).

Diagrama nr. 1

Estimarea principalelor motive pentru care indivizii comit infracțiuni



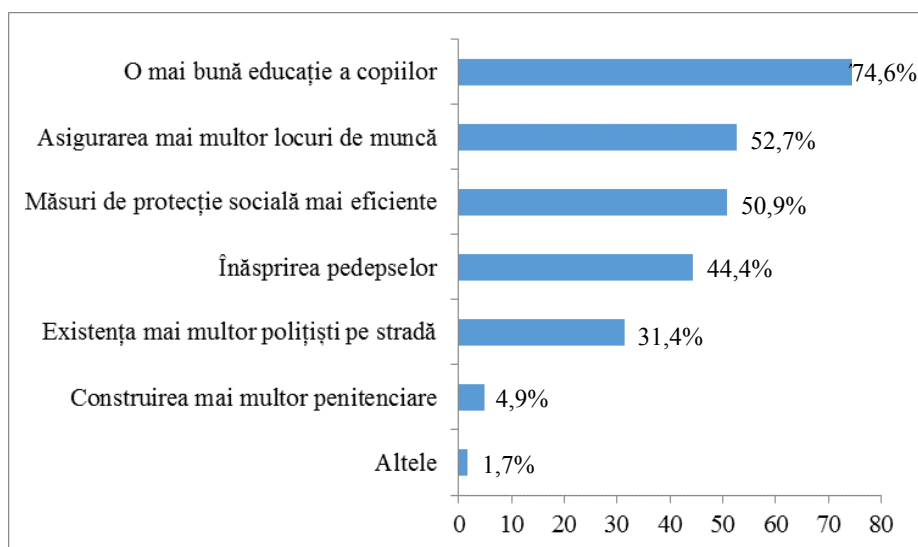
Analiza datelor relevă că cele mai multe răspunsuri privind cauzele criminalității s-au îndreptat către explicații de natură socială, cum ar fi: *sărăcia și lipsurile materiale* (68%), urmate de *lipsa de educație* (52%), acestea fiind și cele mai importante motive pentru care populația investigată consideră că oamenii se implică în activități infracționale. Pe locurile următoare, în ierarhia răspunsurilor oferite de cei intervievați, s-au situat motivele de natură psihosocială, între care *influența negativă a anturajului* a cumulat ponderea cea mai mare: 49%. *Consumul de alcool* – ca factor favorizant și declanșator al activităților infracționale – a însumat o treime din totalul răspunsurilor, iar *consumul de droguri* mai puțin de o cincime (18%). Motivele asociate unor factori normativi și juridici au cumulat ponderi ceva mai reduse. Astfel, doar 15% din răspunsuri au indicat *caracterul prea blând al sancțiunilor* drept motivul principal pentru care oamenii săvârșesc fapte penale, iar *necunoașterea legii* a însumat doar 11% din totalul răspunsurilor. Motivele asociate unei cauzalități de tip psihologic, care conferă importanță unor factori emoționali precum *ura, gelozia, invidia, dorința de răzbunare*, ambiția sau *dorința de a deveni cineva* au întrunit ponderile cele mai reduse, fiind percepute de subiecți ca având un rol marginal în etiologia comportamentului infracțional.

Pentru a identifica opiniile subiecților cu privire la soluțiile și măsurile care pot contribui la diminuarea fenomenului infracționalității, acestora le-a fost prezentată o listă de șase posibile măsuri, din care au fost rugați să opteze pentru maximum trei. Conform opiniilor exprimate de respondenți (vezi *Diagrama nr. 2*),

principalele măsuri care vizează stoparea sau reducerea actelor de infracționalitate sunt de ordin *educativ*, majoritatea subiecților considerând că cel mai important mijloc prin care oamenii pot fi împiedicați să comită infracțiuni îl constituie investiția în *educația* copiilor (74%). Pe locurile următoare s-au plasat măsurile de tip *economic* și *social*, respectiv asigurarea mai multor locuri de muncă (53%) și adoptarea unor măsuri de protecție socială mai eficiente (51%). Ele sunt urmate, ca pondere, de soluțiile de natură *juridică*. Cu toate că doar 15% din răspunsuri au indicat caracterul prea blând al pedepselor ca fiind motivul principal care îi determină pe oameni să comită infracțiuni, 44% dintre opțiunile subiecților cu privire la modalitățile de prevenire și combatere a infracționalității au vizat accentuarea laturii *punitiv-represive* a sancțiunilor, respectiv înăsprirea pedepselor, în timp ce circa 31% din totalul răspunsurilor susțin creșterea numărului de polițiști pe stradă. În opinia participanților la anchetă, construirea mai multor penitenciare nu reprezintă decât în mică măsură (4%) o soluție pentru reducerea infracționalității.

Diagrama nr. 2

Evaluarea de către subiecți a principalelor modalități de prevenire a infracțiunilor



Întrebați în legătură cu necesitatea construirii unor penitenciare noi, peste jumătate dintre subiecții intervievați (58%) resping o asemenea măsură. Totuși, ceva mai mult de o treime (38%) consideră că ar trebui să fie construite noi locuri de detenție, iar 4% dintre respondenți nu știu sau nu răspund. Credem că prin construirea unor noi așezăminte corecționale se aduce în dezbatere o serie de aspecte sensibile publicului larg, precum cele legate de costurile financiare ale unei

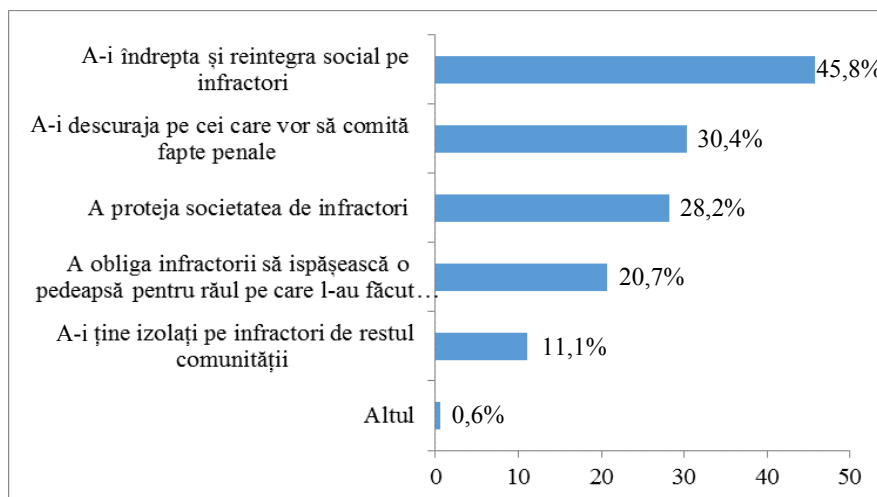
astfel de investiții. În plus, ea trezește sentimente de teamă și insecuritate în rândul cetățenilor și poate avea efecte stigmatizante la nivelul acelor comunități în care se dorește construirea penitenciarelor. În condițiile în care această idee este tot mai des vehiculată de guvernanți drept unica soluție la problema supraaglomerării sistemului corecțional românesc, rezultatele studiului nostru – reamintim, unul exploratoriu – indică faptul că aceasta nu ar întruni sprijinul majorității cetățenilor.

### 3.2. OPINII ALE SUBIECȚILOR CU PRIVIRE LA SCOPUL PEDEPSEI CU ÎNCHISOAREA ȘI LA LIBERAREA CONDIȚIONATĂ

Rugați să indice modul în care percep finalitatea și scopul pedepselor privative de libertate, cei mai mulți dintre respondenți (45%) au atribuit pedepselor custodiale rolul de *resocializare și reintegrare* a infractorilor în societate. Pe locurile următoare, subiecții au plasat, cu ponderi relativ similare, rolul de *disuasiune* (30%) și cel de *protejare* a societății împotriva infractorilor (28%). În schimb, doar 20% dintre răspunsuri au indicat funcția *retributivă* a instituțiilor penitenciare, considerând că, în închisoare, infractorii sunt obligați să ispășească pedeapsa pentru răul pe care l-au făcut unui alt membru al societății. Cele mai puține răspunsuri (11%) au acumulat opțiunea care atribuie pedepselor privative de libertate scopul de a-i ține izolați pe infractori de restul societății și de a-i pune în incapacitatea de a încălca legea (vezi *Diagrama nr. 3*).

Diagrama nr. 3

Aprecierile subiecților privind scopul pedepsei cu închisoarea



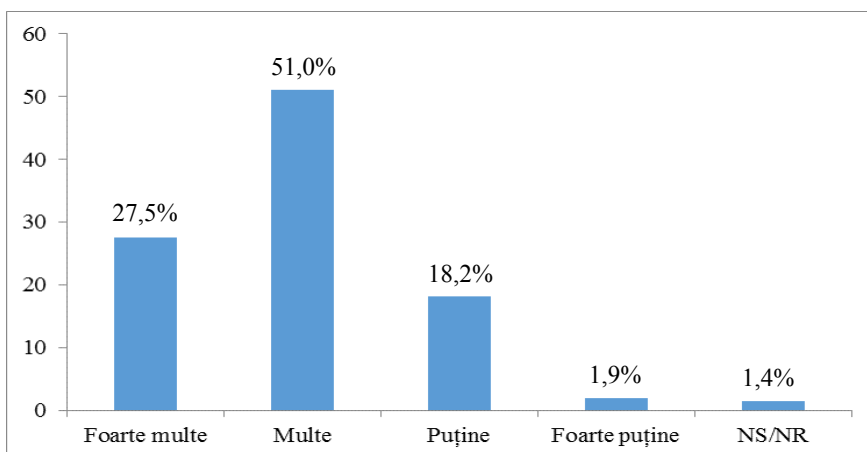


### 3.3. OPINII CU PRIVIRE LA RECIDIVĂ ȘI ASPECTE ALE REINTEGRĂRII SOCIALE A FOȘTILOR DEȚINUȚI

Pentru a obține o imagine mai concludentă cu privire la modul în care populația chestionată definește fenomenul de recidivă, li s-a solicitat subiecților să menționeze punctul lor de vedere față de recidivă și reintegrarea socială a delincvenților. În ceea ce privește reabilitarea infractorilor, estimările pe care populația investigată le face cu privire la proporția persoanelor eliberate din penitenciar care recidivează nu sunt deloc optimiste: peste trei pătrimi consideră că *mulți* și *foarte mulți* deținuți nu reușesc să se reintegreze social după eliberarea din instituțiile penitenciare și își reiau carierele infracționale (vezi *Diagrama nr. 4*).

*Diagrama nr. 4*

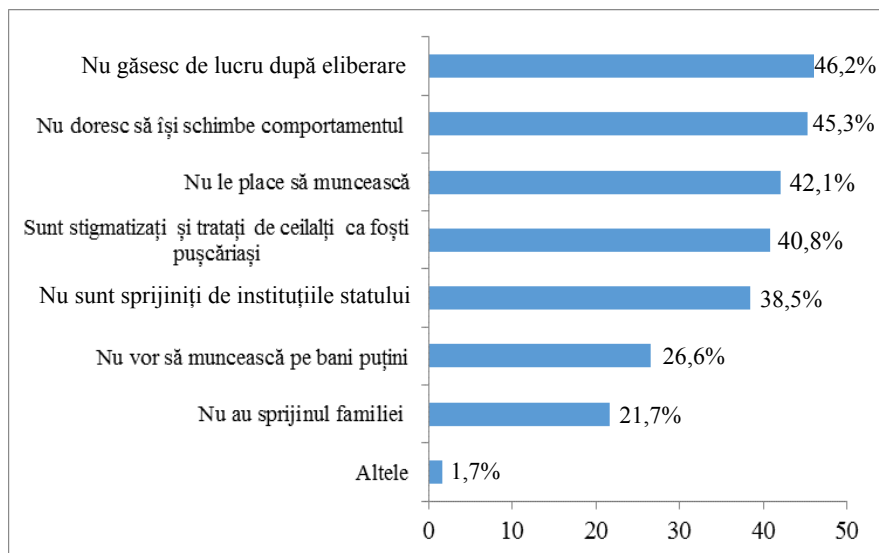
Estimări ale subiecților cu privire la numărul persoanelor eliberate din penitenciar care recidivează



Ulterior, subiecții au fost, de asemenea, rugați să-și exprime opiniile referitoare la motivele pentru care foștii deținuți recidivează. În mod similar altor întrebări incluse în chestionar, respondenților le-a fost prezentată o listă cu mai multe variante de răspuns, din care au putut alege cel mult trei. *Imposibilitatea de a-și găsi un loc de muncă după eliberarea din instituțiile penitenciare*, precum și faptul că *foștii deținuți nu doresc să își schimbe modul de viață* reprezintă motivele care au întrunit cele mai multe opțiuni din partea celor intervievați (vezi *Diagrama nr. 5*).

Diagrama nr. 5

Opinii ale subiecților privind motivele recidivei



De altfel, în acord cu aceste opinii, studiile de specialitate efectuate pe plan internațional au evidențiat că obținerea unui loc de muncă este o componentă esențială a procesului de reinserție socială și prevenire a recidivei celor care se liberează din detenție. Locul de muncă presupune nu doar obținerea unui venit constant și asigurarea nevoilor de zi cu zi (hrană, îmbrăcăminte, igienă personală, asistență medicală), ci aduce indivizilor o serie de beneficii subiective, la fel de importante ca și cele materiale pentru reușita reinserției sociale: creșterea stimei de sine, un stil de viață structurat, o perspectivă optimistă asupra viitorului. Unul dintre motivele pentru care foștii deținuți nu reușesc să se reintegreze pe piața muncii îl reprezintă stigmatizarea socială, fapt recunoscut și de subiecții intervievați. Astfel, într-o pondere semnificativă (40%), aceștia și-au exprimat opinia potrivit căreia *stigmatizarea și atribuirea etichetei de „fost pușcăriaș”* reprezintă motive importante care determină o parte din foștii deținuți să se reîntoarcă în penitenciar. Cercetările întreprinse de criminologii și sociologii străini au arătat, în acest sens, că atât angajatorii, cât și membrii comunităților în care revin persoanele care se liberează din penitenciare, etichetează deținuții ca fiind periculoși, iresponsabili, necinstiți și au tendința să îi excludă de la activitățile sociale și economice convenționale (Hirschsfield și Piquero, 2010). Într-un studiu

realizat în anul 2012<sup>2</sup> pe un lot de 1 027 de subiecți, se arată faptul că, deși 83% dintre cei intervievați au încredere în faptul că o persoană care a ispășit o pedeapsă privativă de libertate poate deveni un om cinstit, 56% din aceeași respondenți consideră că firmele nu i-ar angaja. Ei motivează acest lucru, în principal, prin *neîncredere și teama de recidivă* a acestora. De asemenea, numai 20% dintre angajatori afirmă că foștii deținuți trebuie să beneficieze de o a doua șansă privind reintegrarea socială.

*Lipsa asistenței și a sprijinului din partea instituțiilor statului* sunt considerate, într-o pondere relativ similară (39%), ca fiind responsabile de perpetuarea conduitelor infracționale în rândul celor care se liberează din instituțiile penitenciare. În acest context, trebuie menționat faptul că, în prezent, persoanele liberate condiționat din așezămintele de detenție din țară revin în comunitate, fără ca ulterior să intre în supravegherea Serviciului de Probațiune, deci fără o monitorizare a comportamentului lor, dar și fără sprijinul practic pe care instituția l-ar putea oferi acestor indivizi. Abia în *Noul Cod Penal* este stipulată obligația serviciilor de probațiune de a supraveghea modul în care deținuții liberați condiționat, al căror rest de pedeapsă rămas neexecutat în închisoare este de doi ani sau mai mare, respectă anumite măsuri și obligații impuse de către instanță.

Pe de altă parte, în literatura de specialitate s-a arătat că există un grup restrâns de infractori, așa numiții infractori de carieră sau profesioniști, pentru care *infracționalitatea și lipsa unei ocupații reprezintă opțiunea pentru un anumit stil de viață*. Respondenții admit că o parte dintre cei care se reîntorc în penitenciar o fac pentru că *nu le place să muncească* (42%) sau pentru că *nu acceptă să muncească pe bani puțini* (27%). O altă cauză a recidivei, care a întrunit însă mai puține opțiuni ale subiecților (doar 22% din totalul răspunsurilor oferite de aceștia), o reprezintă *lipsa sprijinului din partea familiei*.

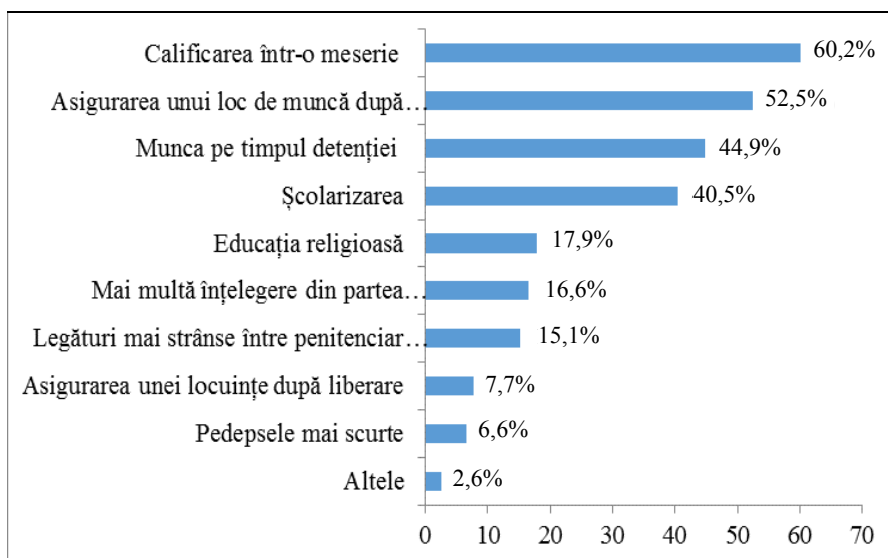
Respondenții au fost ulterior întrebați și cu privire la factorii care i-ar ajuta pe deținuți să se reintegreze cu succes în societate, împiedicând astfel revenirea lor la închisoare (vezi *Diagrama nr. 6*). Cele mai multe opinii ale subiecților vizează factorii care promovează reinsertia deținuților pe piața muncii: *calificarea într-o meserie* (60%), urmată de *asigurarea unui loc de muncă după liberare* (53%), *prestarea unei munci pe timpul detenției* (45%) și *școlarizarea* (41%). Pe locurile următoare, la mare distanță, subiecții intervievați plasează *educația religioasă* (18%), *o mai bună înțelegere din partea opiniei publice* (17%) și *legături mai strânse între penitenciar și familie* (15%). Conform opiniei exprimate de respondenți, *asigurarea unei locuințe după liberarea din detenție și reducerea cuantumului pedepselor privative de libertate* sunt factori care nu îi ajută decât în mică măsură pe deținuți să abandoneze activitățile infracționale.

---

<sup>2</sup> Centrul Român pentru Educație și Dezvoltare Umană – *Harta oportunităților de angajare. Studiu privind responsabilitatea socială a întreprinderilor față de foștii deținuți*, în cadrul proiectului POSDRU *Economia socială – o nouă provocare în inserția pe piața muncii a deținuților*.

Diagrama nr. 6

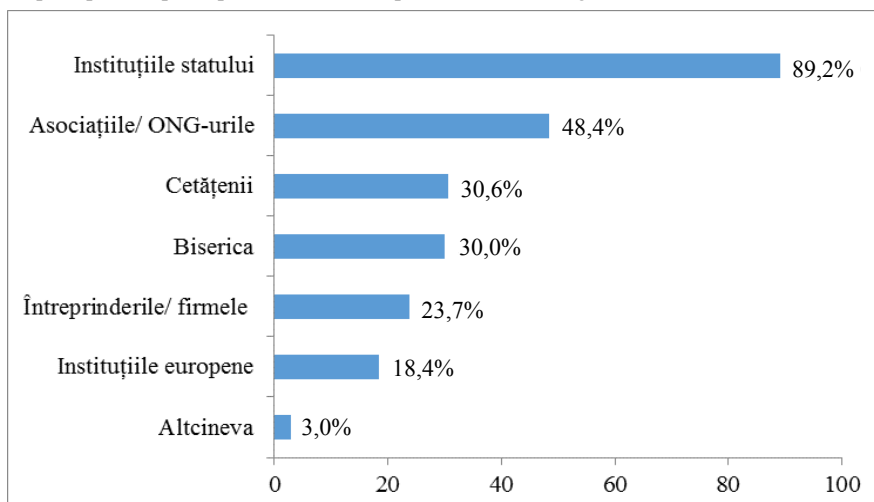
Estimarea principalilor factori care ar putea împiedica apariția recidivei



Solicitați să indice concret cine ar trebui să se implice în reintegrarea socială a deținuților, respondenții au plasat această sarcină preponderent în seama statului, considerat ca fiind principalul responsabil și decident în această privință, urmat, la mare distanță, de asociații și ONG-uri, de biserică, firme și instituții europene (vezi Diagrama nr. 7).

Diagrama nr. 7

Opinii privind principalele instituții responsabile cu reintegrarea socială a foștilor deținuți



De altfel, în consens cu aceste opinii ale subiecților investigați, studiile și cercetările realizate în spațiul academic european au evidențiat că foștii deținuți întâmpină o serie de dificultăți atunci când doresc să se angajeze, cea mai importantă reprezentând-o reticența angajatorilor de a lucra cu persoane care au avut o condamnare penală. Multe firme ezită să-i includă în echipa lor de lucru pe acei indivizi cu una sau mai multe condamnări penale, iar o parte dintre aceste firme nu pot angaja persoane cu cazier pe anumite posturi, deoarece legea le interzice acest lucru. Altele însă nu o fac de teamă ca foștii deținuți să nu aibă un comportament antisocial la locul de muncă. Respondenții sunt conștienți de faptul că persoanele cu un cazier „pătat” au șanse limitate de (re)inserție pe piața forței de muncă. Astfel, majoritatea (60%) sunt de părere că patronii de firme nu ar angaja o persoană despre care ar ști că este un fost deținut, în timp ce mai puțin de o treime este totuși de părere că angajatorii ar acorda o șansă persoanelor cu un trecut infracțional.

De altfel, și cifrele cuprinse în bilanțul Administrației Naționale a Penitenciarelor din anul 2014 sunt de natură a ridica semne de întrebare privitoare la posibilitatea deținuților de a-și găsi un loc de muncă pe durata executării pedepsei și ulterior. Dacă, în anii trecuți, un număr important de deținuți munceau pe perioada încarcerării, în anul de referință, 8 532 au fost selecționați și repartizați să desfășoare activități lucrative și gospodărești, dintre care 3 390 în activități remunerate pe bază de contracte de prestări servicii, în creștere cu 16 % față de anul 2013.

Dincolo de ezitățile angajatorilor în a oferi locuri de muncă persoanelor liberate din penitenciar și de reticențele publicului referitoare la acest subiect, necunoașterea unei meserii sau calificarea într-una ce nu are căutare pe piața forței de muncă constituie obstacole reale în reintegrarea socială a celor care părăsesc penitenciarele. Cu toate acestea, apreciem că este important că un număr de 2 310 deținuți au participat la cursuri de formare profesională și 259 la cursuri de inițiere profesională organizate în penitenciare în anul 2014, pentru a putea obține un certificat de calificare în diverse profesii.

Pe de altă parte, într-o cercetare realizată în anul 2012<sup>3</sup> pe un lot de 5 000 de persoane condamnate la o pedeapsă cuprinsă între 6 luni și 3 ani, se arată că, după liberare, 34% dintre cei intervievați nu știu sau nu răspund cu privire la ceea ce vor face în libertate. Doar 19% se vor întoarce la vechiul loc de muncă, 13% își vor căuta un loc de muncă în același domeniu, 19% vor căuta un loc de muncă în alt domeniu decât cel în care au lucrat până la comiterea infracțiunii, iar 15%, care nu lucrau în momentul arestării, declară că își vor căuta un loc de muncă. În cadrul aceluiași studiu, rugate să identifice principalele dificultăți în găsirea unui loc de muncă, persoanele private de libertate au indicat: faptul că nu vor fi acceptați, deoarece nu au cazier – 50%; nu vor cunoaște o meserie care are căutare pe piața muncii – 19%; nu vor ști cum să caute un loc de muncă – 8%; faptul că va fi concurență foarte mare pe piața muncii în domeniile în care ei au abilități – 22%; le lipsesc abilitățile de comunicare – 6% ; altele – 19%, iar 27% nu știu/nu răspund.

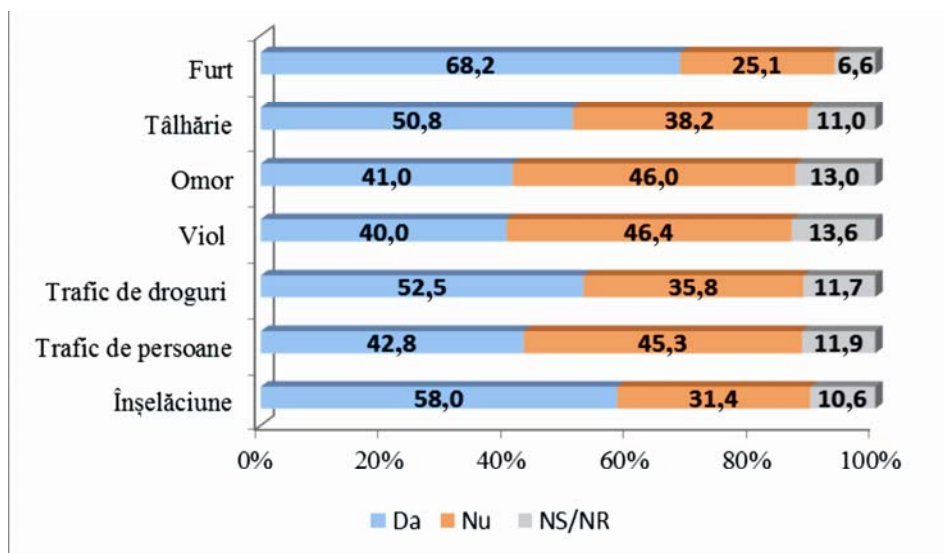
<sup>3</sup> Studiu la nivel național privind nevoile specifice de formare profesională a persoanelor private de libertate și a personalului/profesiioniștilor din penitenciare și centrele de reeducare în cadrul proiectului *Viața după gratii* (POSDRU 96/6.2/60000).

În privința percepției subiecților cercetării asupra importanței cursurilor de calificare organizate pentru persoanele care execută pedepse privative de libertate, peste jumătate (52%) le apreciază drept o simplă modalitate de a trece mai repede timpul în detenție, iar 15% le consideră o risipă inutilă de bani. Aproximativ trei pătrimi (74%) sunt însă de părere că acestea oferă deținuților posibilitatea de a obține calificări căutate pe piața muncii, iar 80% cred că ele le oferă o șansă de a găsi de lucru după liberare.

Pentru a evalua atitudinile publicului față de anumite categorii de foști deținuți, respondenții au fost rugați să menționeze dacă sunt de părere că ar trebui angajate acele persoane care au ispășit o pedeapsă cu închisoarea pentru fapte de furt, tâlhărie, omor, viol, trafic de droguri, trafic de persoane și înșelăciune (vezi *Diagrama nr. 8*). Distribuția răspunsurilor demonstrează că populația investigată are o atitudine mai tolerantă față de persoanele care au comis *infrațiuni contra proprietății*, aproape 70% consideră că cei care au furat trebuie integrați pe piața muncii, iar 58% susțin acest lucru în cazul celor condamnați pentru fapte de înșelăciune. Subiecții par, de asemenea, a fi mai îngăduitori și față de foștii deținuți sancționați pentru comiterea de tâlhării și trafic de droguri, deși acestea reprezintă infrațiuni cu un grad de pericol social ridicat. În schimb, respondenții au o atitudine de respingere față de foștii deținuți condamnați pentru infrațiuni săvârșite *contra persoanei* (omor, viol), precum și față de cei sancționați pentru fapte asociate traficului de persoane, doar 40–42% fiind de părere că acestora trebuie să li se ofere șansa reintegrării pe piața muncii.

*Diagrama nr. 8*

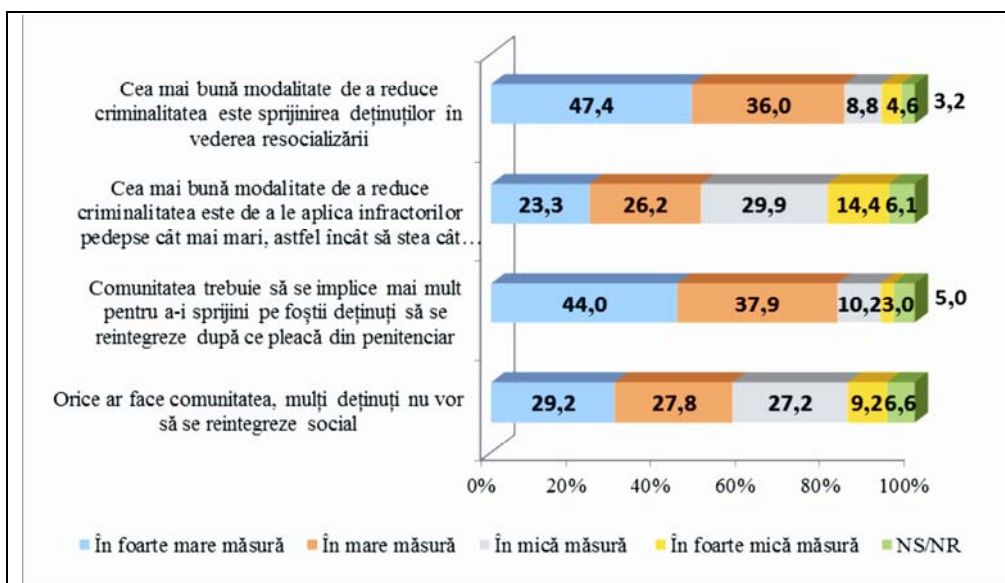
Atitudinea față de reangajarea în muncă a foștilor deținuți condamnați pentru diverse infrațiuni



Una dintre întrebările adresate respondenților a fost aceea de a oferi un sfat celor care se liberează din penitenciar. O parte dintre aceștia au optat pentru a oferi două sau mai multe îndemnuri, astfel încât au fost înregistrate 1 194 de răspunsuri. Cele mai multe dintre acestea (30%) recomandă: *a nu mai comite alte infracțiuni, respectul legii, evitarea recidivei și reîntoarcerea în penitenciar, a duce o viață cinstită* etc. În mod concret, 20,5% recomandă celor aflați în penitenciar ca, după eliberare, *să își caute un loc de muncă, să învețe o meserie, să se integreze pe piața muncii*. O altă categorie de răspunsuri, care a cumulat 11% din total, conține sfaturi precise, ancorate în experiența de viață a participanților la cercetare: *a fi optimist, a lua viața de la capăt, a avea încredere în propria persoană, a fi răbdător, a nu se lăsa descurajat, a-și face un alt drum sau a-și reface viața*. 9% din răspunsuri reprezintă îndemnuri la *reintegrare socială*, fără însă a oferi detalii despre cum s-ar putea realiza aceasta, iar 5% solicită schimbări atitudinale și comportamentale precum acelea de *a fi mai responsabil, de a avea mai mult autocontrol, de a deveni alt om, de a fi un om mai bun*; unul dintre respondenți precizează suplimentar: *fostul deținut să-și recunoască vina, să nu regrete doar că a fost prins*. Întemeierea unei familii sau reapropierea de propria familie reprezintă o prioritate pentru 5% dintre respondenți. Alte sfaturi fac referire la alte aspecte, cum ar fi: evitarea vechiului anturaj (2%), apelul la specialiști, fie din instituțiile statului, fie din organizații nonguvernamentale (1%), în timp ce 14% nu știu/nu răspund.

Diagrama nr. 9

Atitudini și opinii privind modalitățile de resocializare



Reducerea criminalității și a recidivei, prin diferite mijloace – resocializare, aplicarea unor pedepse cât mai mari, implicarea comunității – au constituit subiecte asupra cărora respondenții au fost rugați să își exprime opiniile, precizând totodată și în ce măsură acestea sunt viabile (vezi *Diagrama nr. 9*). Astfel, peste 80% sunt de acord că „cea mai bună modalitate de a reduce criminalitatea este sprijinirea deținuților în vederea resocializării”.

Cu toate acestea, în opinia subiecților (circa 50%) nu doar resocializarea este privită ca o modalitate de reducere a criminalității, ci și aplicarea unor pedepse cât mai mari infractorilor și menținerea acestora în închisoare pentru o perioadă cât mai îndelungată. Aceste rezultate, aparent contradictorii, nu fac decât să readucă în atenție unul dintre paradoxurile lumii contemporane: pe de o parte publicul își dorește un tratament cât mai uman pentru deținuți, cât mai multe activități și programe recuperative, cât mai multă asistență și sprijin, dar, pe de altă parte, nevoia de siguranță, de ordine, de previzibilitate, îl face să dorească îndepărtarea pentru o perioadă cât mai mare de timp a infractorilor de comunitatea oamenilor liberi.

Implicarea comunității în sprijinirea foștilor deținuți este soluția optimă propusă, în perspectiva reintegrării, pentru 80% dintre participanții la studiu. În ponderi relativ mai mici (circa 57%), aceștia manifestă așteptări reduse în ceea ce privește dorința foștilor deținuți de a se reintegra social, fiind de acord în mare și foarte mare măsură cu ideea potrivit căreia „orice ar face comunitatea, mulți deținuți nu vor să se reintegreze social”.

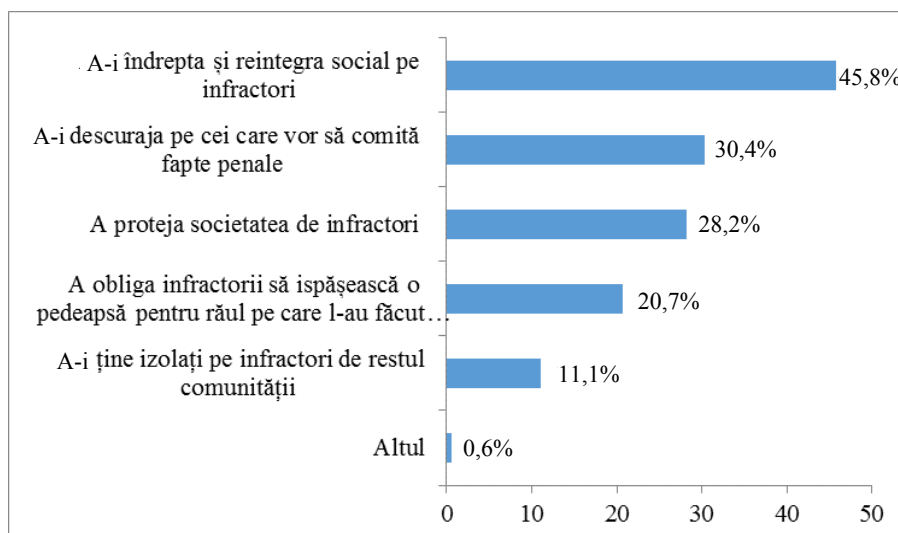
#### 3.4. OPINII ALE SUBIECȚILOR CU PRIVIRE LA SCOPUL ȘI FINALITATEA PEDEPSEI CU ÎNCHISOAREA

Solicitați să indice care consideră că este scopul pedepselor privative de libertate, cei mai mulți dintre respondenți (45%) au atribuit pedepselor custodiale rolul de *resocializare* și reintegrare a infractorilor în societate (vezi *Diagrama nr. 10*). Pe locurile următoare, subiecții au plasat, cu ponderi relativ similare, rolul de *disuasiune* (30%) și cel de *protejare* a societății împotriva infractorilor (28%). Aproximativ 20% dintre răspunsuri s-au îndreptat către funcția *retributivă* a instituțiilor penitenciare, considerând că, în închisoare, infractorii sunt obligați să ispășească pedeapsa pentru răul pe care l-au făcut unui alt membru al societății. Cele mai puține răspunsuri (11%) au acumulat opțiunea care atribuie pedepselor privative de libertate *scopul de a-i ține izolați* pe infractori de restul societății și de a-i pune în imposibilitatea de a încălca legea.



Diagrama nr. 10

Aprecierile subiecților privind scopul pedepsei cu închisoarea



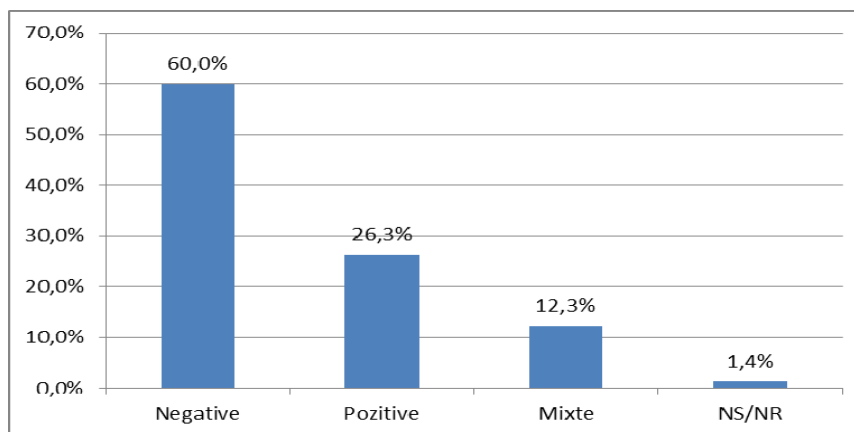
### 3.5. IMAGINEA INSTITUȚIEI PENITENCIARE ÎN RÂNDUL PUBLICULUI INVESTIGAT

Mediatizarea intensă, în ultima vreme, a instituțiilor penitenciare, dar și informațiile și experiențele pe care le au respondenții în această privință, reprezintă nu numai o sursă de informare pentru subiecții investigați, dar și o bază a constituirii unor curente de opinie orientate în direcția învestirii penitenciarelor cu o serie de aprecieri și evaluări (vezi *Diagrama nr. 11*).

Informațiile pe care respondenții le au, referitor la penitenciare și la ceea ce se întâmplă între zidurile acestora, sunt preponderent *negative* (60% dintre aceștia). Un procent important al persoanelor participante la anchetă (26%) deține informații *mixte* și doar 12% informații *pozitive*. Rezultatele nu sunt surprinzătoare, în condițiile în care mass-media rămâne principala sursă de informare a publicului în legătură cu mediul carceral și viața din detenție. Este bine știut că, de cele mai multe ori, presa, în căutarea senzaționalului, mediatizează cu precădere evenimentele negative, cu potențial emoțional ridicat, precum evadările, corupția angajaților din sistemul penitenciar, amploarea fenomenului „telefoanelor mobile” etc. În mod evident, astfel de descrieri perpetuează o imagine negativă a penitenciarelor în rândul publicului, care poate diminua încrederea acestuia în eficiența instituției, în ceea ce privește îndeplinirea scopului său de disuasiune/reabilitare a infractorilor.

Diagrama nr. 11

Informațiile pe care le dețin respondenții despre penitenciare



O imagine nuanțată asupra felului în care este percepută de către public principala instituție care asigură izolarea celor care se află în conflict cu legea a fost mai bine conturată în urma solicitării participanților la studiu de a nota trei cuvinte sugerate atunci când aud cuvântul *penitenciar*. Principalele categorii de răspunsuri sunt următoarele:

- a. cuvinte care fac referire la mediul fizic carceral (*agenți, cameră, celulă, patru pereți, gard, gratii, instituție, ziduri* etc.) – 7%;
- b. cuvinte referitoare la aspecte ale executării pedepsei (*reguli, regulament, închis, restricții, privațiune, singurătate, coerciție, depărtare, disciplină, drepturi, îngrădire*) – 14%;
- c. cuvinte ce caracterizează calitatea mediului de detenție, inclusiv condițiile de trai (*aglomerație, mizerie, murdărie, greutate, ploșnițe, corupție, spațiu strâmt, frig, întuneric, liniște, leneveală, lipsuri, lipsă de educație*) – 6%;
- d. cuvinte care denumesc stări afective asociate mediului privativ de libertate (*compasiune, milă, durere, frică, groază, coșmar, neliniște, nesiguranță, oroare, panică, repulsie, rușine, șoc, spaimă, stres, teamă, teroare, ură, disperare, necaz, suferință, singurătate*) – 10%;
- e. cuvinte care caracterizează deținuții (*condamnat/ți, criminali, delincvenți, deținuți, hoți, infractor/i, evazioniști, interlopi, marginalizații societății, oameni fără judecată, oameni fără un scop în viață, oameni răi, oameni violenți, persoane private de libertate, persoane fără viitor, pârniași, pușcăriași, tâlhari, țigani, violator*) – 11%;
- f. cuvinte cu trimitere la scopul pedepsei (*corecție, educație, dreptate, îndreptare, justiție, pedeapsă și disciplină, protecție, reinserție socială, reeducare, reintegrare socială*) – 20%;

- g.** cuvinte referitoare la infracționalitate, în general (*comportament infracțional, crimă/e/criminalitate, delincvență, faptă penală, furt, hoție, infracțiune/ infracționalitate, omor, viol*) – 7,5%;
- h.** cuvinte care se referă la înfăptuirea justiției, în ansamblu (*lege, justiție, procuror, cod penal*) – 2%;
- i.** cuvinte care sugerează neîncrederea respondenților în îndeplinirea scopului pedepsei (*ineficiență, bătaie de joc la adresa organelor de urmărire penală, cheltuieli excesive*) – 0,6%;
- j.** cuvinte care caracterizează penitenciarul ca fiind ceva negativ, fără precizări concrete (*foarte periculos, un loc rău, rău maxim, ceva urât, iad*) – 1%.

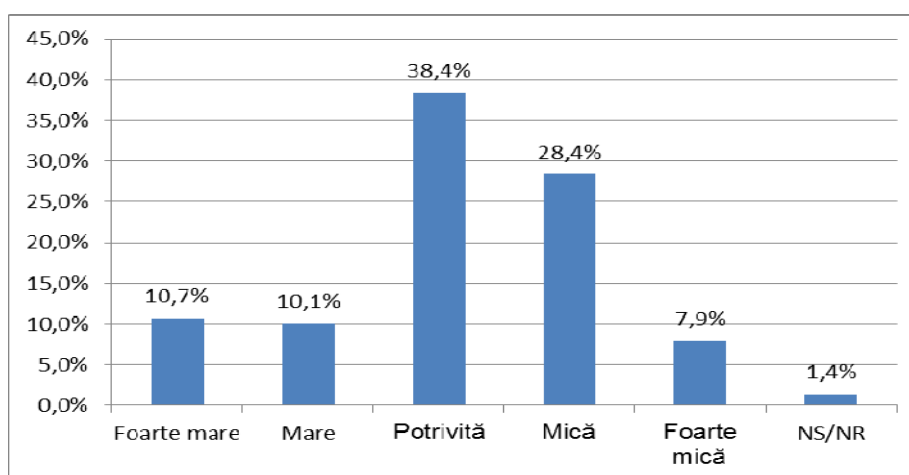
Menționăm că 19,76% dintre răspunsuri se încadrează în categoria nu știu/nu răspund.

### 3.6. PERCEPȚIA POPULAȚIEI INVESTIGATE PRIVIND DURATA PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE ȘI CONDIȚIILE DE VIAȚĂ DIN PENITENCIARELE ROMÂNEȘTI

În ceea ce privește modul în care respondenții evaluează durata pedepselor cu închisoarea (vezi *Diagrama nr. 12*), datele obținute din cumularea răspunsurilor au evidențiat că aproape 40% dintre aceștia apreciază ca fiind *potrivită* durata pedepselor privative de libertate, în timp ce o proporție relativ similară (36%) le consideră *mici* și *foarte mici*.

Diagrama nr. 12

Percepțiile subiecților privind durata pedepselor privative de libertate



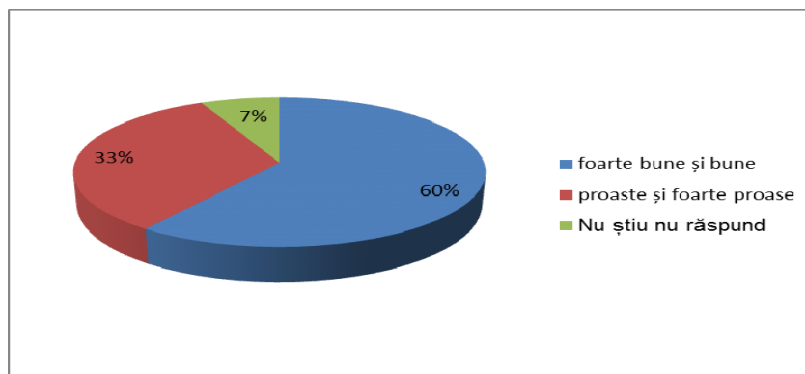
În contextul adoptării *Noului Cod Penal*, care prevede, între altele, diminuarea cuantumului pedepselor cu închisoarea, este interesant faptul că, doar puțin peste o cincime apreciază durata pedepselor actuale ca fiind *mare și foarte mare*. Cifrele oficiale arată însă că România este una dintre țările membre U.E. cu durata cea mai mare a pedepselor cu închisoarea. Datele Consiliului Europei indică, în acest sens, faptul că România se află cu mult sub media europeană în ceea ce privește procentul persoanelor condamnate la pedepse cu închisoarea mai mici de un an de zile (3,5% comparativ cu 25% – media europeană) și peste această medie în ceea ce privește proporția celor sancționați cu pedepse privative de libertate mai mari de 5 ani (47% față de 34%).

Specialiștii atrag atenția asupra faptului că pedepsele îndelungate duc la creșterea vulnerabilității deținuților și la o scădere a șanselor de reintegrare socială ulterioară: *după câțiva ani de ședere în penitenciar, liberarea devine o problemă de adaptare: cunoștințele, opiniile, regulile învățate în penitenciar, modul în care concep viața lor viitoare devine obstacol pentru ceea ce numim competența de viață în lumea actuală* (Gheorghe, 2006, p. 72).

În mod surprinzător, în pofida imaginii negative create în mass-media cu privire la condițiile de detenție din închisorile românești, circa 60% din populația investigată consideră că, în penitenciare, persoanele private de libertate se bucură de condiții *bune și foarte bune* (vezi *Diagrama nr. 13*). Doar o treime apreciază condițiile de detenție ca fiind *proaste și foarte proaste*, în timp ce un procent de 7% nu a putut evalua calitatea condițiilor din mediul penitenciar.

*Diagrama nr. 13*

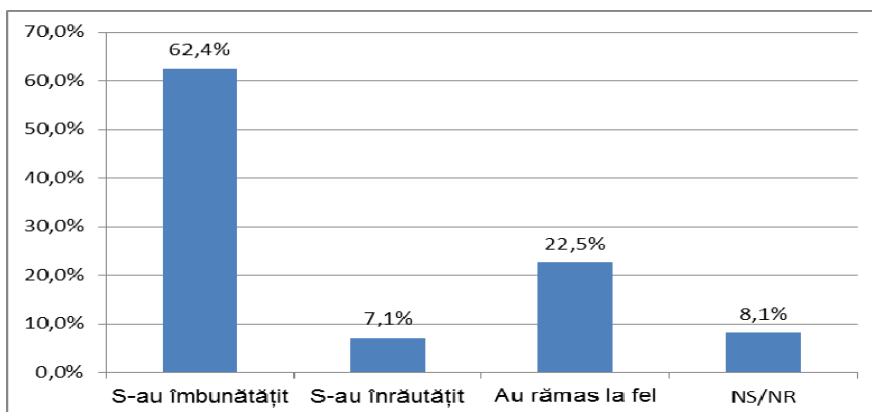
Aprecieri ale subiecților privind condițiile de detenție din penitenciarele românești



În același registru se înscriu și opiniile referitoare la condițiile de viață oferite în penitenciare în ultimii ani. Astfel, circa 62% dintre persoanele chestionate apreciază că acestea s-au îmbunătățit. Pentru 23% condițiile au rămas neschimbate, iar pentru 7% s-au înrăutățit (vezi *Diagrama nr. 14*).

Diagrama nr. 14

Aprecieri cu privire la condițiile de viață din penitenciar



Pentru a ne asigura că aceste aprecieri sunt reale, li s-a solicitat subiecților să estimeze și care sunt cele mai importante dificultăți și neajunsuri care există, în prezent, în penitenciare (vezi *Diagrama nr. 15*). Într-o proporție covârșitoare (peste două treimi), respondenții au plasat pe primul loc *supraaglomerarea*, ea fiind și cea mai presantă problemă cu care se confruntă penitenciarele românești. De altfel, statisticile oficiale arată că, într-adevăr, unitățile de detenție din țară sunt suprapopulate. O analiză a datelor existente pe *site*-ul oficial al Administrației Naționale a Penitenciarelor relevă faptul că mai mult de 80% din închisori au un nivel de ocupare de peste 100%. Unul dintre penitenciare are un grad de ocupare de peste 200%, 7 din unitățile de detenție au un indice de ocupare cuprins între 150 și 200%, 19 au între 100–150% și doar 6 (din 33) sub 100%. Datele Consiliului Europei evidențiază că România are una din cele mai ridicate rate ale ocupării din U.E. Potrivit statisticilor anuale întocmite de specialiștii acestei instituții, în 2013 România se clasa pe locul al optulea din punctul de vedere al densității populației carcerale, fiind depășită doar de Italia, Ungaria, Cipru, Belgia, Grecia, Portugalia și Franța (Aebi și Delgrande, 2014, p. 60). Calculul capacității legale de deținere arată că, în penitenciarele românești, se înregistrează un deficit de 11 170 locuri de cazare, raportat la normele CEDO și CPT de 4m<sup>2</sup>/deținut<sup>4</sup>.

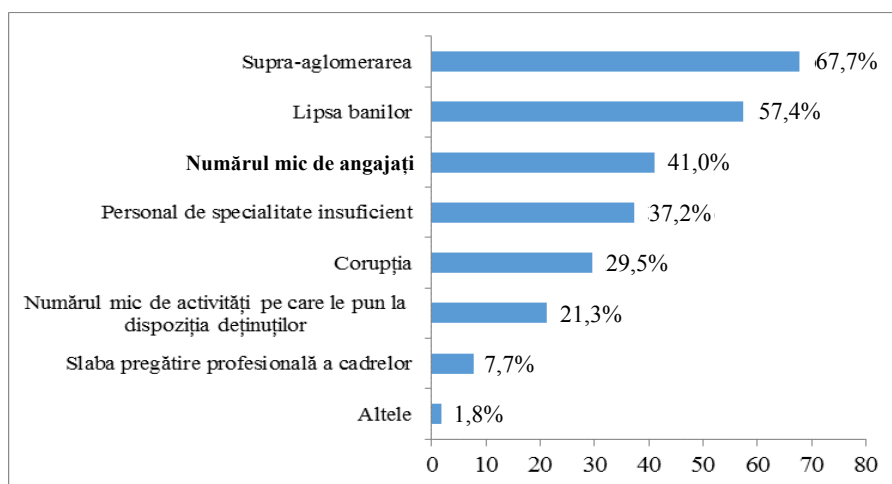
Pe locurile următoare, în ceea ce privește problemele cu care se confruntă instituțiile penitenciare, respondenții plasează *lipsa banilor* (57%), *deficitul de resurse umane* (41%) și *numărul insuficient al personalului de specialitate* (37%), ele fiind și problemele care, în opinia subiecților intervievați, afectează în mare măsură unitățile de detenție din țară. De altfel, aceleași date ale Consiliului Europei relevă că, în România, raportul dintre numărul de deținuți și numărul de

<sup>4</sup> Administrația Națională a Penitenciarelor, Raport de activitate pe anul 2014.

supraveghetori este de 8,8, al doilea ca valoare din U.E. după Republica Cehă, iar cel dintre numărul de deținuți și numărul personalului de specialitate de 23,0, din nou, unul din cele mai mari din cadrul Uniunii. Este evident faptul că oferirea unor condiții decente de cazare și tratament persoanelor private de libertate, angajarea unui număr suficient de agenți și specialiști reprezintă factori determinanți pentru realizarea finalității sociale a instituției, altminteri fiind puse în pericol obiectivele demersurilor educative, ale relaționării adecvate cu personalul, ale menținerii unei atmosfere umane în unitățile de detenție, ale sprijinirii eficiente a persoanelor private de libertate de a se dezvolta în plan personal și social, astfel încât după liberare să nu mai comită infracțiuni.

Diagrama nr. 15

Estimarea de către subiecți a principalelor probleme cu care se confruntă penitenciarele românești



Alte probleme ale sistemului penitenciar românesc, considerate de respondenți la fel de importante, dar care au întrunit ponderi mai mici (21–30%), sunt *corupția* și *numărul mic de activități pe care penitenciarele le pun la dispoziția deținuților*. Potrivit opiniilor exprimate de subiecți, *slaba pregătire profesională a personalului din instituțiile penitenciare* afectează doar în mică măsură sistemul penitenciar din România.

Interesant este faptul că, în cadrul unei cercetări realizate în cursul anului 2000, la care au participat familiile deținuților, acestea au indicat ca principală problemă pentru cei aflați în penitenciare *inactivitatea*, urmată de *lipsa afinităților* cu colegii de cameră și *calitatea hranei* (Gheorghe, 2006, p. 208). Diferențele între rezultatele obținute atunci și cele din cadrul cercetării noastre indică schimbări la

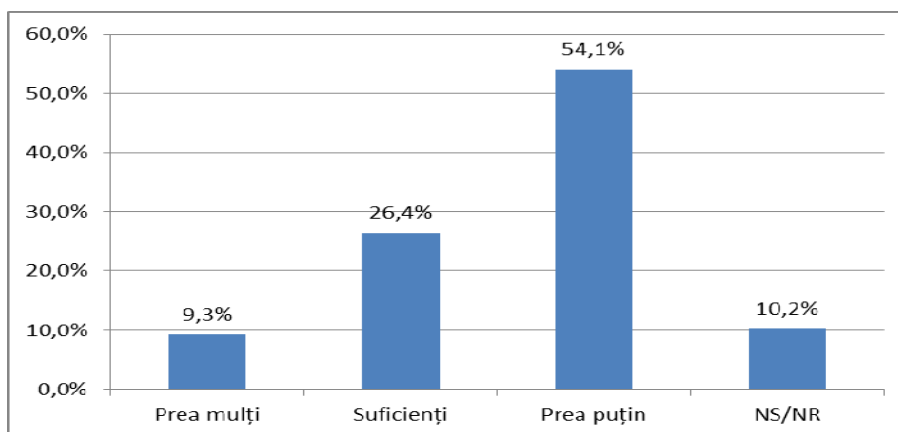
nivelul percepției față de condițiile din penitenciare, în sensul îmbunătățirii acestora în ultimii ani, ceea ce s-a reflectat și în estimările subiecților chestionați.

Plecând de la percepția intensă a existenței unor dificultăți și probleme cu care se confruntă penitenciarele românești, s-a solicitat subiecților să aprecieze, totodată, dacă resursele financiare alocate acestor instituții sunt suficiente pentru ca ele să-și poată realiza scopurile și finalitățile pentru care au fost create (vezi *Diagrama nr. 16*).

În pofida unor opinii și aprecieri vehiculate în ultima vreme, care compară adeseori penitenciarele cu instituții similare din sistemul de educație, sanitar sau al protecției sociale, apreciind că primele au la dispoziție sume de bani prea mari în comparație cu cele din a doua categorie, mai mult de jumătate dintre respondenți (54%) opinează că resursele financiare alocate penitenciarelor sunt prea puține în raport cu obiectivele și misiunea acestora. Peste o pătrime dintre respondenți (26%) consideră că bugetul alocat este suficient, iar 9% că este prea mare, în timp ce 10% nu se pronunță asupra acestui subiect.

*Diagrama nr. 16*

Opinii ale subiecților privind sumele alocate pentru penitenciare



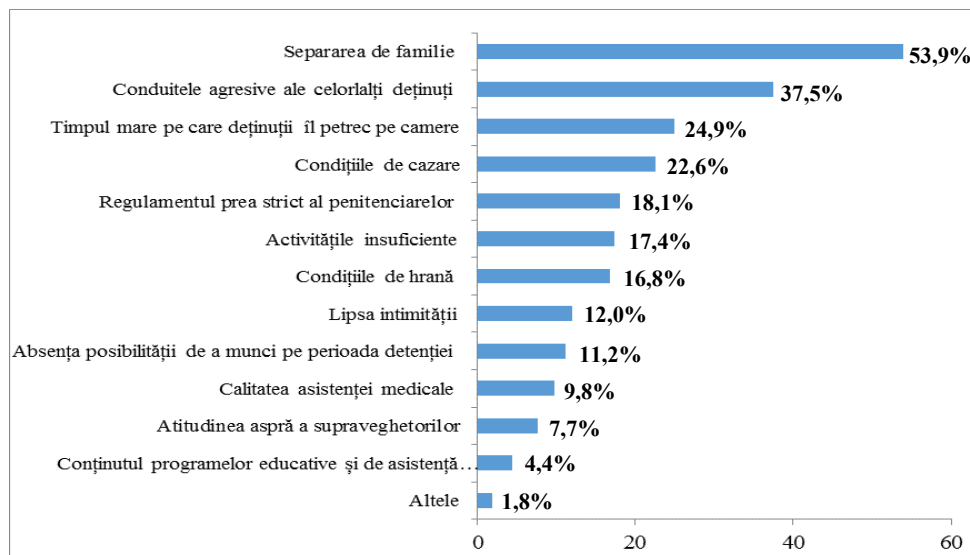
Studiile și cercetările efectuate în diverse țări în zona sociologiei penitenciare au demonstrat că încarcerarea impune anumite deprivări și frustrări persoanelor condamnate, indiferent de durata pedepsei pe care acestea o au de executat (Sykes [1958] 2007, Flangan, 1980, 1981). Pentru a identifica opinia publicului cu privire la problemele pe care le întâmpină deținuții în închisoare, subiecților li s-a cerut să aleagă trei variante de răspuns dintr-o listă care a inclus treisprezece posibile aspecte problematice ale vieții în detenție. Opțiunile fac referire la caracteristicile de *instituție totală*, pe care le însumează penitenciarul, în sensul surprins de Erwing Goffman (2004, p. 11), și anume, *loc de existență și de muncă, în care un număr de indivizi, cu o situație identică, fiind despărțiți de societatea exterioară pentru o perioadă de timp*

*apreciabilă, duc împreună un ciclu de viață îngrădită și administrată în mod formal.* În acest sens, încarcerarea antrenează modificări ale modului de viață al persoanei private de libertate, prin: restrângerea libertății personale, în contextul unui spațiu de mișcare limitat, al împărțirii mediului de viață cu ceilalți și al renunțării la o parte din obiectele personale, prin reducerea numărului relațiilor interpersonale și precarizarea acestora, prin absența relațiilor familiale și diminuarea suportului acesteia, dar și prin obligația de a se încadra într-un program zilnic bine stabilit, prin monotonia vieții cotidiene și reducerea semnificativă a posibilității de a îndeplini diverse roluri sociale. Aceste aspecte particulare ale mediului carceral determină raportarea diferită la valori, principii, aspecte importante ale existenței, schimbarea ierarhiei acestora în funcție de trebuințele percepute ca fiind nesatisfăcute, dar și transformări, la nivelul unor componente ale personalității, în conduitele persoanei private de libertate.

Potrivit opiniei exprimate de subiecți, cel mai dificil aspect căruia deținuții trebuie să îi facă față, pe perioada pedepsei, îl reprezintă *separarea de familie*, 54% din totalul răspunsurilor făcând referire la acest aspect (vezi *Diagrama nr. 17*). Pe locul secund, respondenții plasează *conduitele agresive ale celorlalți deținuți* (37%). *Timpul mare petrecut de persoanele private de libertate pe camerele de deținere*, de regulă fără a desfășura o activitate utilă, dar și *condițiile de cazare* sunt, de asemenea, considerate, de către aproximativ o pătrime dintre cei intervievați, drept aspecte ce ridică probleme importante deținuților.

*Diagrama nr. 17*

Percepția subiecților privind dificultățile cu care se confruntă cei aflați în penitenciar



Pe de altă parte, populația investigată apreciază că *regulamentul prea strict al penitenciarului*, *activitățile insuficiente* și *condițiile de hrană* sunt aspecte ce îi



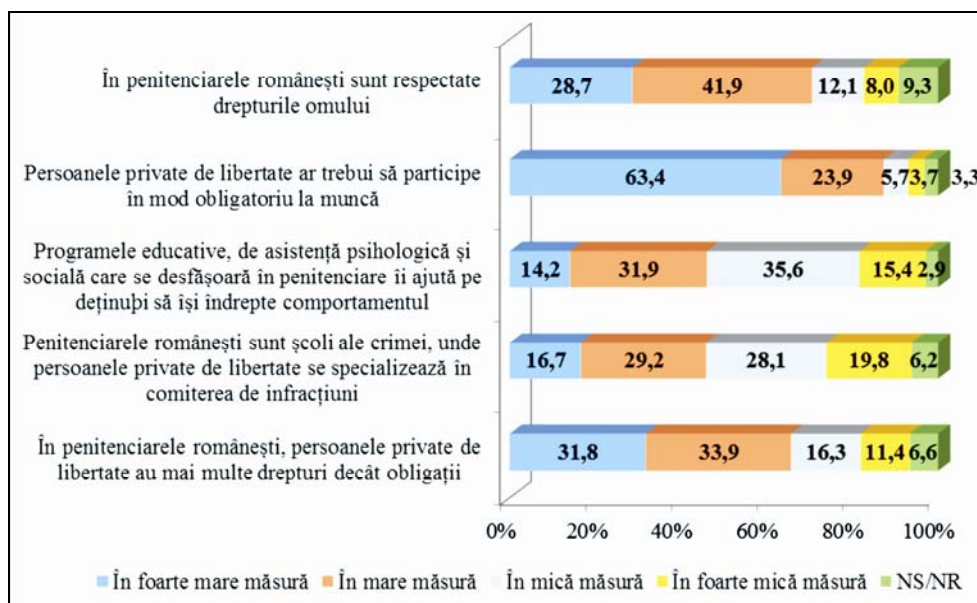
nemulțumesc pe deținuți într-o măsură mai mică, doar 17–18% din totalul răspunsurilor vizând cele trei aspecte menționate. De asemenea, respondenții consideră că *lipsa intimității și absența posibilității de a munci pe perioada detenției* sunt aspecte care afectează în mai mică măsură calitatea vieții persoanelor încarcerate. Pe ultimele locuri în ierarhia problemelor pe care deținuții le întâmpină în penitenciar subiecții plasează *calitatea asistenței medicale, atitudinea aspră a supraveghetorilor și conținutul programelor educative și de asistență psihosocială*.

Această ierarhizare, realizată de respondenți, a dificultăților cu care se confruntă persoanele încarcerate, diferă în mod semnificativ de cea a deținuților. Astfel, potrivit rezultatelor unui studiu efectuat de Administrația Națională a Penitenciarelor în anul 2010, aspectele legate de calitatea vieții în detenție față de care deținuții își exprimă nemulțumirea, sunt, în primul rând, cele asociate asigurării nevoilor primare: hrană, sănătate, confort și igienă. În schimb, aspectele față de care se declară mulțumiți sunt, între altele, cele referitoare la comportamentul celorlalți deținuți, siguranța personală în penitenciar și timpul petrecut în aer liber.

Pentru a evalua modul în care subiecții percep anumite aspecte ale detenției, aceștia au fost rugați să indice în ce măsură sunt de acord cu un set de cinci afirmații (vezi *Diagrama nr. 18*). În mod surprinzător, peste 70% din cei intervievați consideră *în mare și foarte mare măsură* că în penitenciarele românești sunt respectate drepturile omului, în timp ce doar o cincime este de părere că în sistemul corecțional drepturile omului sunt respectate *în mică și foarte mică măsură*. Un procent de 9% nu și-a exprimat opinia cu privire la acest aspect.

*Diagrama nr. 18*

Atitudinea subiecților privind diferite aspecte legate de mediul penitenciar



Aceste constatări reieșite din cercetarea noastră sunt cu atât mai semnificative cu cât problematica drepturilor reprezintă un subiect sensibil și din perspectiva percepției persoanelor private de libertate, deoarece izolarea de familie, de preocupările anterioare și intrarea într-un alt tip de existență, condusă după reguli clare, ce trebuie respectate, determină o preocupare deosebită față de sine, o centrare asupra propriei persoane, care încearcă să contracareze sentimentul de eșec personal, de perioadă din viață irosită, ca urmare a încarcerării. În consecință, mulți dintre deținuți se află într-o stare de lamentare continuă, într-o nemulțumire permanentă față de condițiile de detenție, hrană, asistență medicală, ceea ce generează numeroase solicitări nejustificate, plângeri, atitudini revendicative. Acestea sunt și mai pregnante în unitățile de detenție care nu asigură o ofertă satisfăcătoare de programe și activități culturale, educative, sportive etc. Dar, chiar dacă nemulțumirea deținuților față de condițiile oferite de penitenciar a fost și va rămâne o caracteristică definitorie pentru felul în care se raportează la mediul carceral, aceasta nu trebuie să fie un impediment pentru angajații penitenciarului de a se preocupa constant de îmbunătățirea continuă a condițiilor de trai, în vederea apropiării acestora de condițiile oferite în societate, în acord cu principiile de bază ale Recomandării Consiliului Europei privind Regulile Penitenciare Europene.

O majoritate covârșitoare dintre subiecți (peste 87%) consideră că deținuții ar trebui să participe, în mod obligatoriu, pe perioada executării pedepsei, la muncă, iar circa două treimi este de părere, *în mare și foarte mare măsură*, că în penitenciare deținuții au mai multe drepturi decât obligații. Pe de altă parte, deși așa cum am menționat anterior, cei mai mulți dintre respondenți consideră că scopul principal al închisorii îl reprezintă reabilitarea și reformarea conduitei

infractorilor, majoritatea își exprimă neîncrederea în eficiența închisorii în ceea ce privește îndeplinirea acestei misiuni, văzând în închisori veritabile „școli ale crimei”, în care indivizii se specializează în comiterea de infracțiuni. Analiza acestor date este utilă și în contextul cifrelor cuprinse în statisticile administrației centrale, care arată că ponderea recidiviștilor era, la data de 31 decembrie 2014, de 43% din totalul populației carcerale, în scădere față de anii precedenți.

Această constatare este confirmată și de estimările a peste jumătate dintre respondenți, care susțin că programele care se desfășoară în penitenciare îi ajută pe deținuți doar *în mică și foarte mică măsură* să își îndrepte comportamentul. În mod complementar, aproape jumătate dintre cei intervievați subscriu la ideea larg vehiculată în literatura de specialitate, potrivit căreia închisoarea funcționează ca o adevărată școală a crimei, unde deținuții învață de la colegii de celulă noi tehnici și modalități de comitere a unei game foarte variate de infracțiuni. Astfel, 46% consideră *în mare și foarte mare măsură* că penitenciarele sunt școli ale crimei, care promovează comportamentul infracțional, oferindu-le deținuților „oportunitatea” de a se specializa în comiterea de infracțiuni. Interesant este că, într-o pondere aproape similară, subiecții susțin această idee *în mică și foarte mică măsură*.

### 3.7. PERCEPȚIA SUBIECȚILOR PRIVIND PRINCIPALELE ATRIBUȚII ȘI RESPONSABILITĂȚI ALE PERSONALULUI DIN PENITENCIARE

Evoluția instituției penitenciare și racordarea sa la schimbările sociale sunt condiționate și de considerația sau de respectul pe care cetățenii îl au pentru activitatea personalului, pentru eforturile acestuia de a-i sprijini pe deținuți, de a-i reda societății mai pregătiți să respecte legile, de credibilitatea pe care angajații penitenciarelor o au în raport cu celelalte categorii profesionale. O selecție adecvată a angajaților, formarea lor diferențiată pentru activitățile cu persoanele private de libertate, lărgirea competențelor acestora sunt tot atâția factori care contribuie la siguranța dinamică a instituției și, implicit, la siguranța cetățenilor și a comunității.

Astfel, dacă un număr important de respondenți apreciază că banii alocați penitenciarelor sunt insuficienți, un procent și mai semnificativ (72%) consideră că trebuie mărit numărul angajaților din penitenciare, ceea ce s-ar putea reflecta în calitatea muncii acestora și în îndeplinirea unor sarcini care să vizeze nu doar asigurarea pazei și a siguranței, dar și oferirea unor modele pozitive de comportament, capabile să contribuie la responsabilizarea celor pe care îi au în custodie. În același timp, o cincime nu sunt de acord cu ideea suplimentării personalului de penitenciare, iar 8% nu se pronunță cu privire la acest aspect.

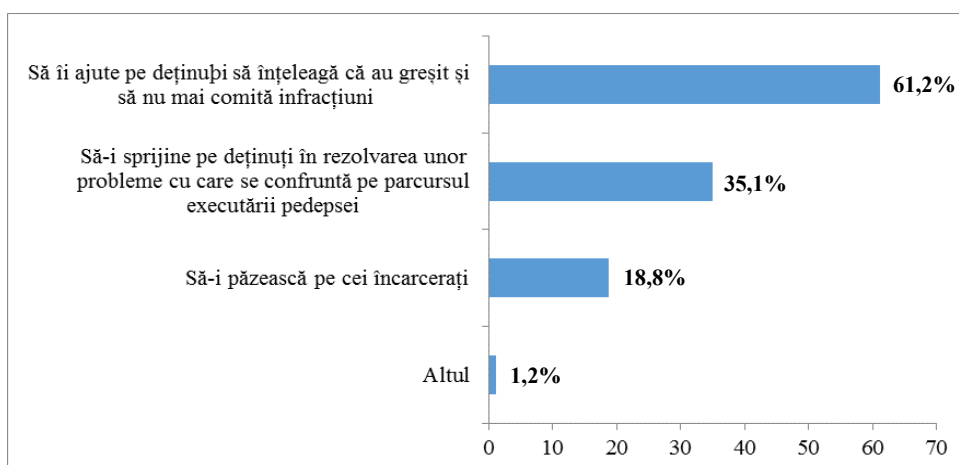
Conform Recomandării Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre, referitoare la Regulile Penitenciare Europene Rec (2006) 2, responsabilitățile personalului din penitenciar trebuie să le depășească pe cele ale unor simpli gardieni, ofițerii fiind încurajați să faciliteze reintegrarea deținuților în societate

după executarea pedepsei, prin diverse programe de suport și asistență desfășurate în penitenciare (art. 72 alin. 3). În același document se menționează că, în orice circumstanță, personalul trebuie să se comporte și să-și îndeplinească sarcinile astfel încât să constituie *un exemplu și o influență pozitivă asupra deținuților și să suscite respectul acestora* (art. 75).

Pentru a putea surprinde aceste aspecte, subiecții au fost rugați să indice principalele **responsabilități care, în opinia lor, intră în sarcina lucrătorilor din sistemul penitenciar**. Analiza datelor relevă că majoritatea respondenților privesc misiunea penitenciarului într-o *perspectivă reabilitativă*, astfel încât mijloacele de pedepsire a infractorilor să vizeze tratamentul în vederea adaptării la exigențele sociale. Prin urmare, aceștia sunt de acord că ofițerii din penitenciare trebuie să joace rolul unor agenți de resocializare, astfel încât să îi ajute pe deținuți *să înțeleagă faptul că au greșit și să nu mai comită, în viitor, alte infracțiuni* (vezi *Diagrama nr. 19*). Doar 18,8% dintre subiecți atribuie personalului din închisori exclusiv sarcina *de a-i supraveghea și păzi pe cei încarcerați*, în timp ce mai mult de o treime consideră, într-o mai mică măsură, că rolul ofițerilor din penitenciar este *acela de a-i sprijini pe deținuți în rezolvarea unor probleme cu care se confruntă pe perioada executării pedepsei*.

*Diagrama nr. 19*

Estimarea de către subiecți a principalei atribuții ce revine angajaților penitenciarelor



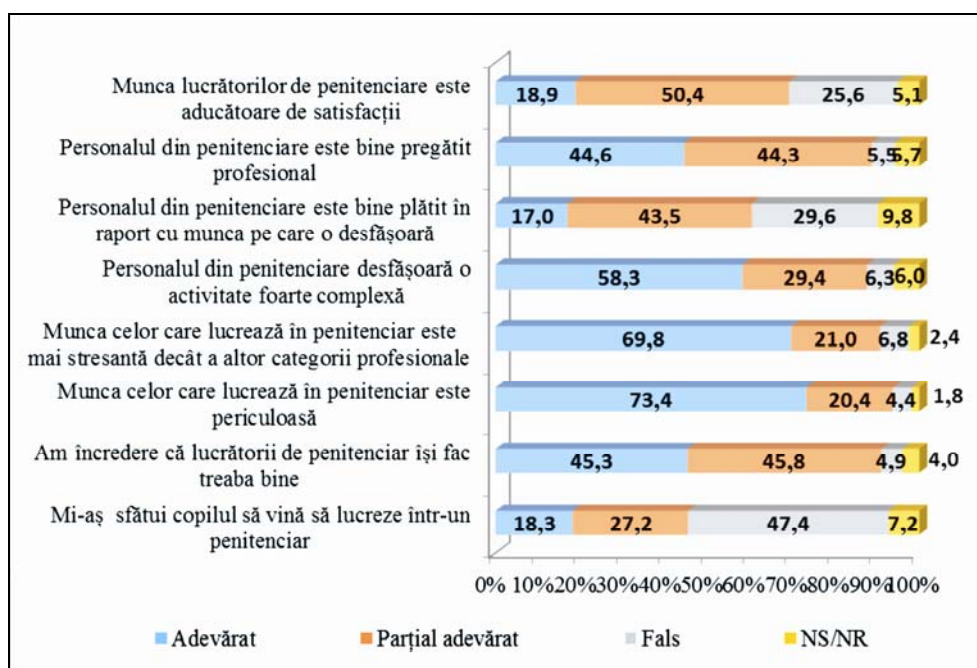
Cercetările realizate pe plan internațional au demonstrat că, în penitenciare, condițiile de muncă includ o serie de factori de stres și constrângeri specifice care își pot lăsa amprenta asupra bunăstării psihologice a angajaților. Printre aspectele cele mai dificile ale activității lucrătorilor din sistemul penitenciar, studiile menționează: posibilități reduse de a vedea rezultatele concrete ale muncii lor, un program de lucru solicitant, relații ierarhice foarte stricte etc. De aceea, sănătatea

fizică și psihică, atât a deținuților, cât și a angajaților, trebuie să reprezinte un obiectiv prioritar pentru administrația penitenciarelor. În 1998, a fost adoptată, la Haga, Declarația de Consens, referitoare la promovarea sănătății mentale în închisori<sup>5</sup>, în care se precizează că *bunăstarea psihică, atât a deținuților, cât și a celor care lucrează cu ei, este vitală pentru închisori*. Declarația reamintește că închisoarea trebuie să fie o ocazie prin care deținuții să fie ajutați să profite de o dezvoltare personală, fără a se simți răniți sau a se răni unii pe alții și, de aceea, trebuie să se simtă în siguranță și să fie ajutați să-și depășească obiceiurile rele și să fie tratați cu respect, pentru că, *acolo unde sănătatea mentală a deținuților este promovată, aceștia sunt mai capabili să se angajeze în programele care se adresează comportamentului lor, iar când vor părăsi închisoarea vor fi mai puțin periculoși pentru comunitate*.

Pentru a vedea care este percepția subiecților asupra aspectelor legate de condițiile și climatul de muncă din penitenciare, aceștia au fost rugați să își exprime acordul sau dezacordul față de un set de opt afirmații (vezi *Diagrama nr. 20*).

*Diagrama nr. 20*

Aprecieri ale subiecților privind motivațiile muncii în penitenciar



<sup>5</sup> Declarație de consens referitoare la promovarea sănătății mentale în închisori, Haga, 1998, document elaborat de Biroul Regional pentru Europa în colaborare cu Centrul pentru sănătate în penitenciare al Marii Britanii.

Rezultatele demonstrează că majoritatea respondenților sunt conștienți de dificultatea muncii angajaților din penitenciar, motiv pentru care cei mai mulți (47%) susțin că *nu și-ar sfătui copilul să lucreze într-un penitenciar*. Aproape trei pătrimi din totalul celor intervievați admit că *munca celor care lucrează în penitenciar este periculoasă*. Acestora li se alătură un procent de circa 20% care susține parțial această idee. De asemenea, 70% recunosc că *munca angajaților din sistemul corecțional este mai stresantă decât cea a altor categorii profesionale*. O cincime dintre respondenți consideră că acest lucru este parțial adevărat. Circa 60% sunt de acord, iar 30% parțial de acord, că *personalul din penitenciar desfășoară o activitate foarte complexă*.

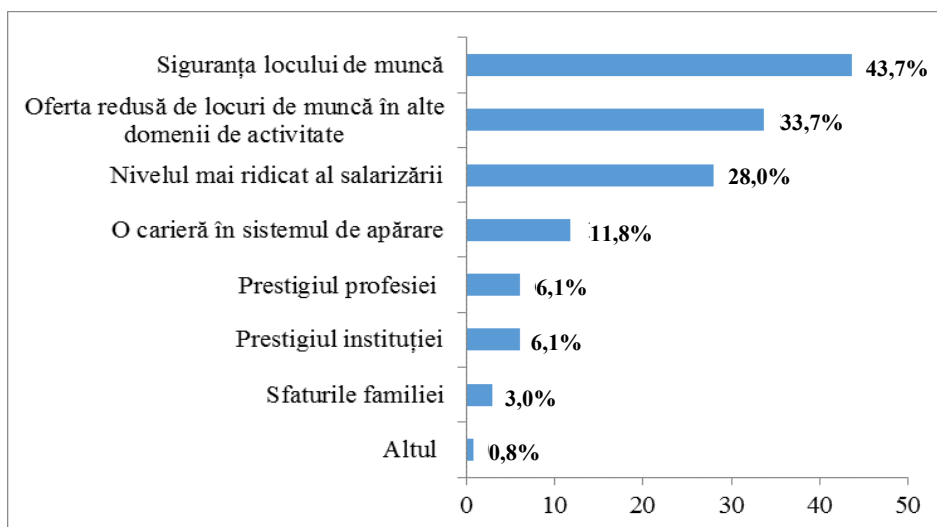
Interesant este faptul că în cadrul unui studiu realizat de către specialiștii din Administrația Națională a Penitenciarelor în anul 2014, dintr-un număr de 639 tineri angajați chestionați, doar într-o mică măsură, 17%, au apreciat că profesia pe care o practică este mai riscantă decât altele, în timp ce 82% au fost indeciși.

În ceea ce privește percepția subiecților referitoare la competențele profesionale ale lucrătorilor din sistemul penitenciar, 44% dintre cei intervievați se declară de acord, iar o pondere similară – parțial de acord, cu afirmația potrivit căreia *personalul din penitenciar este bine pregătit profesional*, motiv pentru care aceștia declară, în proporții aproape egale, că *au încredere că angajații din penitenciar își fac treaba bine*. Referitor la satisfacția în muncă, mai puțin de o cincime dintre respondenți este de părere că *munca lucrătorilor din penitenciare este aducătoare de satisfacții*. O pătrime consideră contrariul, apreciind că cei care își desfășoară activitatea în penitenciare nu obțin satisfacții din munca prestată. Cei mai mulți însă (peste 50%), se declară parțial de acord cu afirmația potrivit căreia munca aduce satisfacție angajaților din penitenciare. O componentă importantă a satisfacției în muncă o reprezintă salariul și beneficiile materiale. Doar 17% din totalul respondenților consideră că *personalul din penitenciar este bine plătit în raport cu munca pe care o desfășoară*, 43% susțin parțial această afirmație, iar 30% dezaprobă acest lucru.

Ulterior, subiecții intervievați au fost rugați să indice motivul principal pentru care consideră că oamenii aleg să lucreze într-un penitenciar. Din nou, acestora li s-a oferit posibilitatea să aleagă maximum trei variante de răspuns, dintr-un total de opt (vezi *Diagrama nr. 21*).

*Diagrama nr. 21*

Estimările subiecților cu privire la motivațiile muncii într-un penitenciar



Conform rezultatelor, *siguranța locului de muncă* reprezintă, în opinia respondenților (43,7%), motivul principal care îi determină pe unii oameni să se angajeze în sistemul penitenciar. Precizăm că, în cadrul aceleiași cercetări realizate de către A.N.P., aproximativ 49% dintre tinerii angajați în ultimii ani în sistemul penitenciar identificau ca principal motiv al opțiunii de a lucra în acest domeniu tot *siguranța locului de muncă*. Un alt motiv, care a însumat peste o treime din răspunsurile participanților la studiu, îl constituie *oferta redusă de locuri de muncă din alte domenii*.

*Nivelul mai ridicat al salarizării* este, de asemenea, considerat un factor motivant important în alegerea unei cariere în sistemul penitenciar, cumulând 28% din opțiunile de răspuns ale celor intervievați. Potrivit părerii exprimate de subiecți, *dorința de a face o carieră în sistemul de apărare* reprezintă, în mai mică măsură, un motiv determinant pentru a lucra în instituțiile penitenciare. În și mai mică măsură, respondenții au menționat *prestigiul profesiei* și *prestigiul instituției* drept motive principale pentru care oamenii aleg să lucreze în sistemul corecțional. În ponderile cele mai scăzute (3%), participanții la studiu consideră că cei care se angajează în penitenciare o fac în urma *sfaturilor primite de la familie*.

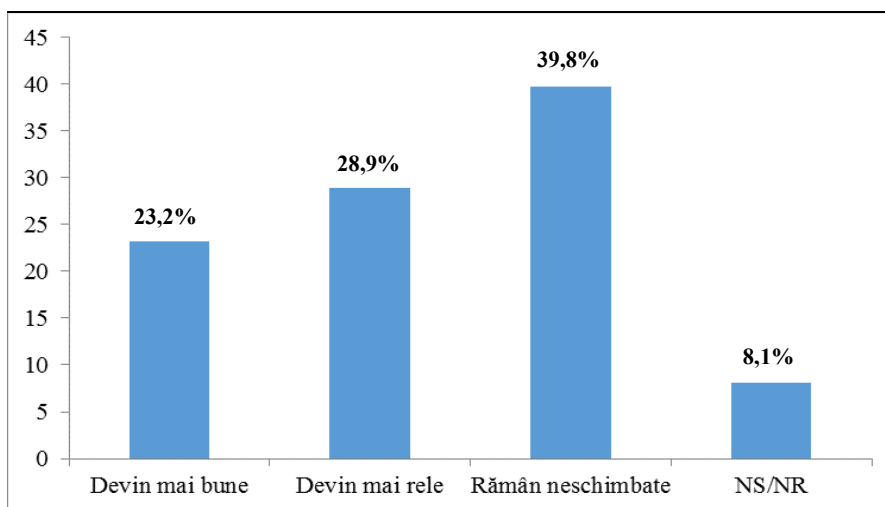
### 3.8. PERCEPȚII ASUPRA EFICIENȚEI INSTITUȚIEI PENITENCIARE

Majoritatea experților din domeniul politicilor penale, practicienilor implicați în realizarea actului de justiție, dar și a cercetătorilor, împărtășesc opinia potrivit căreia pedepsele privative de libertate nu au doar un rol punitiv, ci și unul educativ, care presupune reabilitarea socială a infractorilor în baza unor măsuri și activități specifice de tratament și educație. Din acest motiv, în cadrul studiului, ne-am

propus să vedem care este percepția publicului asupra eficienței instituției penitenciare în ceea ce privește reabilitarea deținuților. Rezultatele relevă că aproape două treimi din totalul respondenților (63%) consideră că penitenciarele din țară sunt *puțin, foarte puțin* sau chiar *deloc eficiente* din acest punct de vedere.

Diagrama nr. 22

Opinii ale subiecților cu privire la schimbarea comportamentului persoanelor private de libertate



Pentru a ne asigura că aceste aprecieri sunt reale, o întrebare suplimentară a vizat modul în care subiecții percep efectele închisorii asupra comportamentului deținuților, reieșind faptul că doar o pătrime consideră că închisoarea are un impact pozitiv asupra persoanelor private de libertate, acestea reușind să își îndrepte comportamentul și să *devină persoane mai bune* în detenție. În schimb, aproape 30% susțin contrariul, respectiv faptul că închisoarea exercită o serie de efecte negative asupra deținuților, *învrăindu-i* și amplificându-le conduitele antisociale. Cei mai mulți (40%) apreciază însă că penitenciarele nu au nici un efect pozitiv, nici unul negativ. Conform opiniei acestora, infractorii intră în închisoare cu un set de atitudini și comportamente care *rămân neschimbate* în perioada pe care o petrec în detenție (vezi *Diagrama nr. 22*).

Deși, așa cum am arătat, doar în opinia unui mic număr de respondenți, penitenciarul ar putea influența în mod pozitiv deținuții, 76% dintre cei chestionați își exprimă convingerea că aceștia au totuși capacitatea de a deveni oameni cinstiți. 19% sunt în dezacord cu speranța că cei care au ispășit o pedeapsă în penitenciar pot să se schimbe în bine din punct de vedere moral, iar 5% nu răspund.



#### 4. CÂTEVA CONCLUZII ALE STUDIULUI

Studiul a relevat faptul că populația investigată este relativ bine orientată în ceea ce privește perceperea rolului, funcțiilor și finalităților pedepsei cu închisoarea, a dificultăților și disfuncțiilor existente în sistemul penitenciar, precum și a soluțiilor de optimizare și reformare a acestuia.

Majoritatea respondenților consideră că principalele motive pentru care indivizii se implică în activități infracționale sunt cele de natură socială, motiv pentru care principalele măsuri ce vizează stoparea sau, cel puțin, reducerea actelor de infracționalitate sunt, conform opiniei exprimate de subiecți, cele de ordin *educativ și socioeconomic*, și mai puțin cele de natură juridică.

De asemenea, puțin peste o cincime din populația investigată apreciază durata pedepselor cu închisoarea în România ca fiind mare și foarte mare, în timp ce majoritatea consideră că pedepsele privative de libertate sunt fie potrivite ca durată, fie mici și foarte mici. O asemenea percepție poate indica un sprijin popular redus al măsurilor prevăzute în *Noul Cod Penal*, referitor la diminuarea cuantumului pedepselor cu închisoarea.

Sfaturile persoanelor chestionate adresate persoanelor care se liberează din penitenciar se referă cu precădere la *evitarea comiterii unei alte infracțiuni, la respectul legii, la opțiunea pentru o viață cinstită*, precum și la *căutarea unui loc de muncă, deprinderea unei meserii și integrarea pe piața muncii*.

În ceea ce privește reducerea criminalității, subiecții au opinii relativ contradictorii: pe de o parte, aceștia consideră că se poate realiza prin resocializarea foștilor deținuți, iar pe de altă parte, prin menținerea acestora o perioadă cât mai îndelungată în penitenciar. De asemenea, în opinia majorității respondenților, implicarea comunității și a instituțiilor statului ar reprezenta soluțiile optime pentru sprijinirea reintegrării sociale a foștilor deținuți.

Opiniile subiecților privind factorii care ar sprijini deținuții să se reintegreze în societate, împiedicând recidiva acestora, par a fi în acord cu cele exprimate de experți, care sugerează că orice programe și activități li s-ar oferi acestora pe durata încarcerării, ele nu pot avea eficiența scontată atât timp cât nu se aduc schimbări în viața concretă a acestora prin *calificarea într-o meserie, asigurarea unui loc de muncă după liberare, prestarea unei munci pe timpul detenției, școlarizarea*.

O pondere semnificativă a respondenților este de părere că în penitenciarele românești condițiile de detenție sunt bune și foarte bune, deși afirmă în proporție mare că au fost expuși la informații negative despre acestea și admit că sistemul corecțional se confruntă cu o serie de probleme, între care cele mai grave sunt: *supraaglomerarea, lipsa banilor și deficitul de resurse umane*.

Analiza opiniilor exprimate indică și o îmbunătățire a imaginii penitenciarului, în sensul că, spre deosebire de studiile realizate în anii anteriori, majoritatea subiecților apreciază că în închisorile românești sunt respectate drepturile omului. Pe de altă parte, jumătate din numărul respondenților continuă să se ralieze percepției potrivit căreia programele desfășurate în penitenciare au o eficiență mică și foarte mică.

Principala sarcină a personalului din penitenciar este, în opinia respondenților, aceea de a-i ajuta pe deținuți să înțeleagă faptul că au greșit și să nu mai comită, în viitor, alte infracțiuni. Pe locul secund, subiecții plasează sarcina de a supraveghea și păzi persoanele private de libertate.

Majoritatea celor intervievați își exprimă neîncrederea în eficiența închisorii în ceea ce privește reabilitarea și reformarea conduitei deținuților. Astfel, circa două treimi din totalul respondenților consideră că penitenciarele din țară sunt *puțin, foarte puțin sau deloc eficiente* în ceea ce privește reabilitarea socială a infractorilor. În mod complementar, peste trei pătrimi consideră că *mulți și foarte mulți* deținuți nu reușesc să se reintegreze social după liberarea din instituțiile penitenciare și se reîntorc la activitățile infracționale.

Pentru a obține concluzii cu grad mare de generalitate, studiul de față ar trebui extins în rândul unui eșantion reprezentativ la nivelul întregii populații. De asemenea, pentru a obține o imagine cât mai cuprinzătoare cu privire la percepția penitenciarului, care să conducă la concluzii generatoare de măsuri eficiente, propunem extinderea studiului și asupra percepției familiilor celor aflați în detenție.

#### BIBLIOGRAFIE

1. Administrația Națională a Penitenciarelor, Raport studiu de evaluare a nevoilor, realizat în cadrul proiectului Creșterea șanselor de incluziune socială a persoanelor aflate în detenție prin o mai bună educație, informare a societății și îmbunătățirea activităților în penitenciar, finanțat prin FSE-POSDRU.
2. AEBI, MARCELO; DELGRANDE, NATALIA (2013). Council of Europe Annual Penal Statistics. SPACE I, Strasbourg, mai.
3. ARDITTI, JOYCE A.; APRIL, L. FEW (2006). *Mothers' Reentry into Family Life Following Incarceration*, în „Criminal Justice Policy Review”, vol. 17, nr. 1, p. 103–123.
4. BANCIU, DAN (2006). *Sociologie juridică*, București: Lumina Lex.
5. BANCIU, DAN (2014). *Percepția juridică a sistemului de justiție din România*, în „Revista română de sociologie”, nr. 3–4.
6. BLUMSTEIN, ALFRED (1983). *Selective Incapacitation as a Means of Crime Control*, în „American Behavioral Scientist”, vol. 27, nr. 1, septembrie-octombrie, p. 87–108.
7. BONTA JAMES; ANDREWS, D.A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*, Her Majesty the Queen in Right of Canada, nr. PS3–1/2007–6

8. CULLEN, FRANCIS, T.; GENDREAU, PAUL (2000). *Assessing Correctional Rehabilitation: Policy, Practices and Prospects*, în „Criminal Justice”, vol. 3 (editor: J. Horney), Washington: National Institute of Justice.
9. DÂMBOEANU, CRISTINA (2015). *Prisons in Romania. Effects on Offenders' Lives*, București: Tritonic.
10. DURKHEIM, ÉMILE (1899–1900). *Deux lois d'évolution pénale*, în „L'Année Sociologique”.
11. FLANAGAN, TIMOTHY J. (1980). *Time served and institutional misconduct. Patterns of involvement in disciplinary infractions among long-term and short-term inmates*, în „Journal of Criminal Justice”, vol. 8, p. 357–367.
12. FLANAGAN, TIMOTHY J. (1981). *Dealing With Long-Term Confinement: Adaptive Strategies and Perspectives Among Long-Term Prisoners*, în „Criminal Justice and Behavior”, vol. 8, p. 201–222.
13. FOUCAULT, MICHEL (2005). *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, traducere din limba franceză, postfață și note de Bogdan Ghiu, ediția a doua, Pitești: Editura Paralela 45.
14. GHEORGHE, FLORIAN (2006). *Fenomenologie penitenciară*. București: Ed. Oscar Print.
15. GOFFMAN, ERVING (2004). *Aziluri. Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*, traducere de Anacona Mîndrîlă, Iași: Ed. Polirom.
16. HIRSCHFIELD, PAUL; PIQUERO, ALEX (2010). *Normalization and legitimation: modeling stigmatizing attitudes toward ex-offenders*, în “Criminology”, vol. 48, nr. 1, p. 27–55.
17. HOUGH, MICHAEL; ROBERTS, J. (1998). *Attitudes to punishment: Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study 179. London: Home Office.
18. HOUGH, MICHAEL; ROBERTS, J. (2005). *Sentencing trends in Britain. Public knowledge and public opinion*, în „Punishment and Society”, vol. 1, nr. 1, p. 11–26.
19. MURRAY, J. (2005). *The effects of imprisonment on families and children of prisoners*, în „The Effects of Imprisonment” (editori: Alison Lieblich and Shadd Maruna), Cullompton: Willan Publishing, p. 442–462.
20. NAGIN, D.S. (2012). *Deterrence: Scaring Offenders Straight*, în: Francis Cullen, Cheryl Lero Jonson, *Correctional theory. Context and consequences*, Sage Publications, p. 67–98.
21. HIRSCHI, TRAVIS; GOTTFREDSON, MICHAEL R. (2001). *The Generality of Deviance*, în McLaughlin, J.; Muncie, Hughes G. (ed.), *Criminological Perspectives*, Sage Publication, p. 151–160.
22. Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene Rec (2006) 2.
23. ROBERTS, JULIAN V.; HOUGH, MIKE (2005). *Understanding Public Attitudes to Criminal Justice*, McGraw-Hill International.
24. SMITH, ROSE; ROGER, GRIMSHAW; ROMEO, RENEE; KNAPP, MARTIN (2007). *Poverty and Disadvantage among Prisoners' Families*, Joseph Rowntree Foundation.
25. STĂNIȘOR, EMIL (2004). *Universul carceral*, București: Oscar Print.
26. SYKES, GREHSAM M. [1958] (2007). *The society of captives: a study of maximum security prison*, Princeton University Press.
27. ȘTEFAN, BRUNO (2006). *Mediul penitenciar românesc. Cultura și civilizația carcerală*, Institutul European.
28. TAXMAN, FAYE S. (2004). *The Offender and Reentry: Supporting Active Participation in Reintegration*, în „Federal Probation”, vol. 68, nr. 2, septembrie, p. 31–35.
29. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2012). *Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders*. Criminal Justice Handbook Series, New York.
30. WESTERN, BRUCE, *The Impact of Incarceration on Wage Mobility and Inequality*, în „American Sociological Review”, vol. 67, nr. 4, 2002, p. 526–554.
31. WOLFGANG E., MARVIN; FIGLIO, ROBERT; SELLIN, THORSTEN (1972). *Delinquency in a Birth Cohort*, Chicago, University of Chicago Press.

